'Αριθ. 642 — Λεπτὰ εἴκοσι πέντε.

ΕΤΟΣ ΙΓ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΚΕ'. Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρ. ἑκάστ. ἔτους καὶ εἶναι ἐτήσιαι. — Γραφεῖον Διευθ. Ὁδὸς Σταδίου 32. 17 Ἀπριλίου 1888

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Κατὰ τὴν πρώτην ἑβδομάδα τῆς τεσσαρακοστῆς εἰς μίαν τῶν ἐν Ἀθήναις ἐκκλησιῶν εἰσελθών, ἔμεινα, ὀφείλω νὰ τ' ὁμολογήσω, ἐκπεπληγμένος ὅτε ἀντήχησεν εἰς τὴν ἀκοήν μου ἡ ψαλμῳδία, διότι ἐν Κηφισίᾳ παροικῶν, ἠγνόουν τὰς εἴς τινας ἐκκλησίας τῆς πρωτευούσης, ὡς μοὶ ἐξηγήθη ἔκτοτε, ἐπ' ἐσχάτων ἐπενεχθείσας μεταρρυθμίσεις καὶ βελτιώσεις.

Καὶ ἂν μὲν ἔτερψε τὴν ἀκοήν μου ἡ βελτίωσις αὕτη νομίζω ἐντελῶς περιττὸν νὰ εἰπῶ, διότι καὶ μέχρι παροιμίας ἐστὶ γνωστὸν ὅτι ἡ καλλαισθησία ἐστὶν ἀτομικὴ καὶ ἀμφισβήτησιν δὲν ἐπιδέχεται. Συνέπεσε ν' ἀπαντήσω ἀνθρώπους οἵτινες ἐνώπιον τῶν ἡ ἡμεῖς καλοῦμεν ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας γλυπτικῆς οὐ μόνον ἀδιάφοροι ἔμενον, ἀλλὰ καὶ ἐξεπλήττοντο διὰ τῶν ἄλλων τὸν θαυμασμόν, καὶ ἀπέδιδον αὐτὸν εἰς τὸν συρμόν.

Καὶ ὡς πρὸς τὴν μουσικὴν ἰδίως, ἐγνώριζον κυρίαν ξένην, ὑψηλῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐν γένει φιλοκαλεστάτην, εὐρεῖαν δὲ γνῶσιν ἔχουσαν τῆς μουσικῆς, ψάλλουσαν ἐντελέστατα, καὶ θερμῶς Βαγνεριανήν. Μοὶ ἔλεγε δ' ὅτι μελῳδικὰς συνθέσεις δὲν γνωρίζει ἐπιβλητικωτέρας, μεγαλοπρεπεστέρας καὶ μᾶλλον συγκινούσας, οὐδ' αὐτῶν τῶν τοῦ Βάγνερ ἐξαιρουμένων, παρὰ τὰς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικάς· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ πολλὰς αὐτῶν, ὡς τὰς ἀναστασίμους καὶ ἄλλας τινὰς ἐτόνισεν ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ ἔψαλλε μετ' ἐνθουσιασμοῦ.

Ἐγνώρισα ὅμως καὶ πλείστους οἵτινες ἐγίνοντο ἔξαλλοι εἰς τὰς παραστάσεις τοῦ Ταγχόϋσερ καὶ τοῦ Λόεγγριν, καὶ ἄλλοι πάλιν οἵτινες ἀπέναντι τοῦ Βάγνερ ἀπεκοιμῶντο, καί, εἰ καὶ ὅλοι δὲν τὸ ὡμολόγουν, ἐσκίρτων ἐνθουτιῶντες ὅταν ἤκουον τὴν Μαδὰμ Ἀγγώ. Ἀποτελέσματα ταῦτα ἰδιοσυγκρασίας, ἕξεων ἢ ἀνατροφῆς.

Ὅτε εἴς τινα ἔλεγον περὶ τῆς κυρίας, περὶ ἧς ἀνωτέρω, μοὶ ἐξέφρασε τὴν ἀπορίαν του, πῶς ἦν δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ ἄνθρωπος ἐξηυγενισμένος ἐπιδοκιμάζων τὴν ἐρρίνον ἡμῶν ἐκείνην μονοτονίαν. Καὶ ὡς μὲν πρὸς τὴν μονοτονίαν δὲν εἶχον τί νὰ εἰπῶ πρὸς τὸν γνωρίζοντα ἴσως καὶ προτιμῶντα ἄλλας μουσικὰς πολυτονωτέρας· ὡς ὅμως πρὸς τὸ *ἐρρίνον*, περὶ οὗ καὶ αὐτόν, καὶ ἔκτοτε καὶ πολλοὺς ἄλλους, μεθ' ὧν συνωμίλησα περὶ τοῦ ἀντικειμένου, ἤκουσα διϊσχυριζομένους, ἐγὼ ἴσως ἐκ τύχης, καίτοι ἔκτοτε ἐπιστήσας τὴν προσοχήν μου, σπανιώτατα συνέπεσε νὰ τὸ ἀκούσω, καὶ ἤρχισα ὑποπτεύων μὴ πολλοὶ ἐπαναλαμβάνουσι τὴν λέξιν ὡς τὴν ἀκούουσι χωρὶς νὰ προσέχωσιν εἰς τὴν σημασίαν της, ἢ μὴ ἐρρίνα τοῖς φαίνονται τὰ τέταρτα τῶν τόνων, ἃ καὶ αὐτὰ κοινὰ ἔχει ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ μετὰ τῆς ἀρχαίας, τοῖς δ' εἰς τὴν νέαν μουσικὴν τραφεῖσιν εἰσὶν ἄγνωστα κατὰ θεωρίαν ἐπίσης ὡς καὶ κατὰ πρᾶξιν. Τέλος ὑπώπτευσα καὶ ὅτι τινὲς ἴσως ἐκλαμβάνουσι τὴν ῥῖνα ἀντὶ τῆς κεφαλῆς. Ἐν τοῖς χοροῖς τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἐπεκράτει, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἡ μονοφωνία, καὶ οἱ χοροὶ ἦσαν πολυάνθρωποι, συνέκειντο καὶ ἐξ 150 ψαλτῶν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν· ἐπειδὴ δὲ πάντων τὰ φωνητικὰ ὄργανα δὲν ἦσαν ἴσως εἰς τὴν αὐτὴν διαπασῶν, οἱ βαρυφωνότεροι ἴσως ἠναγκάζοντο, ἵνα μέχρι τῶν ὀξυφωνοτέρων ὑψωθῶσι, νὰ ψάλλωσι διὰ τῆς λεγομένης *φωνῆς τῆς κεφαλῆς*, καὶ ταύτην οἱ ἀπειρότεροι τῆς μουσικῆς ἐκλαμβάνουσιν ὡς φωνὴν τῆς ῥινός. Ἀλλὰ καὶ ἄν τινες ψάλται αὐτοδίδακτοι, ἢ ἀδίδακτοι, διότι ἐν Ἀθήναις διδασκαλεῖον τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς δὲν ὑφίσταται, ἐξ ἀγνοίας καὶ ἀπειρίας τὴν φωνὴν τῆς κεφαλῆς ὀξύνωσιν εἰς φωνὴν τῆς ῥινός, δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχῃ παρ' ἡμῖν οὐδ' ἐκκλησιαστικός τις κανὼν οὐδὲ μουσικόν τι πρόγραμμα ἐπιβάλλον τὴν ῥῖνα ὡς φωνητικὸν ὄργανον, καὶ ὀλίγη καλὴ διδασκαλία καὶ ἄσκησις μόνον ἀπαιτεῖται ἵνα ὁ ψάλτης, ἀντὶ τῆς ῥινός, «*ἀνοίξῃ τὸ στόμα του.*»

Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν ὅλως περιττὸν νομίζω ν' ἀφηγηθῶ ἂν ἡ μουσική, ὡς τὴν ἤκουσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, μεταρρυθμισθεῖσαν ἢ βελτιωθεῖσαν, μ' ἔτερψεν ἢ δὲν μ' ἔτερψεν· ἡ δ' ἔποψις αὕτη ἐστὶν ὅτι εἰς τὸ θέατρον καὶ εἰς τὰς συναυλίας, οὐχὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὑπάγομεν ἵνα

τερπώμεθα ὑπὸ τῆς μουσικῆς· ἄλλως εἰς τὰς ἱεροτελεστίας ἡμῶν οἱ μὲν θ' ἀπῄτουν τὴν εἰσαγωγὴν τῶν συνθέσεων τοῦ Βάγνερ, ἄλλοι τῶν τοῦ Ῥοσσίνη καὶ ἄλλοι τῶν τῆς Μαδὰμ Ἀγγώ. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ψαλμοὶ εἰσὶ τὰ πτερὰ τῆς σεμνῆς ἀνατάσεως τῶν προσευχῶν καὶ τῶν καρδιῶν πρὸς τὸν πλάστην.

Ἀλλ' ἂν τὰ πτερὰ ταῦτα εἰσὶν ἄμορφα, ἀδυνατοῦντα ν' ἀνατείνωσι τὰς καρδίας, δυσαρεστοῦντα δὲ μᾶλλον καὶ ἐνοχλοῦντα αὐτάς, δὲν πρέπει νὰ ἐπιμεληθῶμεν νὰ τὰ διορθώσωμεν;

Πρὸ παντὸς πρέπει ἴσως νὰ ἐρωτηθῇ πῶς συνέβη ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὕτη μουσική, ἥτις ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας ἔθελγε καὶ ἐνέπνεε τὸν λαὸν ἡμῶν καὶ τοὺς αὐτοκράτορας, συνοδεύουσα τροπαιοῦχον πανταχοῦ τὸ Λάβαρον καὶ τὸν χριστιανισμόν, ν' ἀποβῇ ἡμῖν φορτική, ἀφευκτον ἀπαιτοῦσα τὴν μεταρρύθμισιν; Ὅσον καὶ ἂν ἐξηυγένισαν τὴν ἀκοὴν ἡμῶν αἱ νέαι μελοδραματικαὶ συνθέσεις ἃς ἔχομεν ἴσως ἐναύλους, τοσαύτης περιφρονήσεως ἄξιους δὲν πιστεύω νὰ δικαιώμεθα νὰ θεωρῶμεν τοὺς μέχρι χθὲς ἔτι καὶ πολλαχοῦ μέχρι σήμερον μετὰ θρησκευτικῆς κατανύξεως ἀκροωμένους αὐτῆς πατέρας ἡμῶν καὶ ἀδελφούς.

Ἐγὼ δὲ τοὐλάχιστον μέχρις οὗ τὸ ἐναντίον ἀποδειχθῇ, παραδέχομαι καὶ φιλολογικόν τινα λόγον δι' ὃν φρονῶ ἀναγκαῖον οὐδεμία νὰ ἐπενεχθῇ μεταρρύθμισις εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν μουσικήν· οὗτος δ' ἔστιν ἡ ἦν καὶ ἄλλοτε (Ἀπάντ. Τ. Ε, σελ. να'—ξδ') ἀνέπτυξα πεποίθησις ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσικὴ διεδέχθη καὶ ἐξηκολούθησε τὴν τῶν αὐτῇ κατά τε τὴν πρώτην τάσιν καὶ τὴν καταγωγὴν συγγενῶν χορικῶν συνθέσεων τῆς ἀρχαίας δραματουργίας. Ἀπὸ θρησκευτικῶν ᾀσμάτων ὁρμηθεῖσαι ἐκεῖναι, εἰς τοιαῦτα ἐπανῆλθον αὖθις ὅτε μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ βίου συνεξέλιπον καὶ αἱ πολιτικαί, πολεμικαὶ καὶ κοινωνικαὶ περιπέτειαι, εἰς ἃς καὶ ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον μεταπέσει, ἀλλ' ἡ τύχη διέμεινε μετὰ τῶν τεχνικῶν αὐτῆς ὅρων, καὶ *τροπάρια* ἐξηκολούθησαν καλούμενοι οἱ *τρόποι* (Διονύσ. π. συνθ. λέξ. Ιθ, 262.—Ἐπιχαρμ. ἐν Ἡφαιστ. Η, 25.—Κριτίας, ἐν Ἡφαιστ. Ι, 9) καὶ αἱ *ᾠδαὶ* ἔμειναν καὶ οἱ *εἱρμοί*, καὶ τὰ νῦν *προσόμοια* εἰσὶ τὰ ἀρχαῖα *ὁμοιόστιχα*· τὰ *αὐτόστιχα*, *ἰδιομελῆ* καὶ *ἀπολυτίκια* εἰσὶ τὰ ἀνομοιόστιχα καὶ τὰ *ἀπολελυμένα*· τὰ *τριαδικά*, ἀνατεθέντα εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα ἕνεκα τοῦ ὀνόματος, εἰσὶ τὰ ἀρχαῖα *τριαδικά* (Ἡφαιστ. π. ποιημ. Γ, 64)· Προσέτι δέ, ἀντιπαραθεὶς ἐκεῖ στροφὰς τοῦ Πινδάρου καὶ τοῦ Ἀριστοφάνους, κατέδειξα, νομίζω, ὅτι ἡ στιχουργικὴ αὐτῶν προσῳδία ἐστὶν ἐντελῶς ἀνάλογος πρὸς τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων.

Ἂν τοῦτο ἔχηται δὲν λέγω ἀληθείας, ἀλλά τινος πιθανότητος, τότε θὰ εἶμαι ἐπίσης ἐναντίος εἰς πᾶσαν οἵαν δήποτε ἀπερίσκεπτον διόρθωσιν καὶ τελειοποίησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, ὡς θὰ ἤμην κατὰ τῆς ἀνεγέρσεως παντός, καὶ τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου μεγάρου ἐπὶ ἐδάφους ὑφ' ὃ ἔχω τινὰ λόγον νὰ εἰκάσω τὴν ὕπαρξιν λειψάνων ἀρχαίου τινὸς ἀριστουργήματος τῆς γλυπτικῆς ἢ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἡ μουσικὴ ἦν ἐν τῶν ἀξιολογωτάτων ἐγκαλλωπισμάτων καὶ προϊόντων τοῦ ἀρχαίου βίου. Τῆς ποιήσεως ἀδελφή, τῶν φιλοσόφων μελέτημα, καὶ ἠθικὴ τῆς νεολαίας τροφός, εἶχεν ἀρθῆ βεβαίως εἰς ὕψος πολὺ ἀνώτερον ἀφ' ὅ,τι συνήθως νομίζεται, καὶ ἐκφράσεως δὲν ἐστερεῖτο βεβαίως ἡ μουσικὴ ἐκείνη, ἧς τὸν θούριον ἀκούων ὁ Ἀλέξανδρος, ἥρπαζε καὶ ἔπαλλε τὸ δόρυ μετ' ἐνθουσιασμοῦ.

Ὁ ἐξαφανισμὸς αὐτῆς μέχρις ἴχνους ἐστὶν ἢ θὰ ἦτον διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ζημία οὐχὶ ἐλάσσων τῆς ἣν ἐπέφερεν ἡ ἀπώλεια πάντων τῶν ζωγραφικῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαιότητος, ὥστε παρὰ πολλοῖς νὰ ὑφίσταται ἡ ἀμφιβολία ἂν ἤκμασε τῷ ὄντι ἐν Ἑλλάδι ἡ ζωγραφική. Ὡς λοιπὸν θὰ ἐξανιστάμην ἂν ἔβλεπον τινὰ ἀποξέοντα, ἵνα ζωηρῶς τὸν ἀναχρωματίσῃ, πίνακα ὃν θὰ ὑπώπτευον περιέχοντα λείψανα εἰκόνος τοῦ Ζεύξιδος ἢ τοῦ Πολυγνώτου, οὕτως ἀποκρούω καὶ πᾶσαν καταστροφὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, ἣν νομίζω τῆς ἀρχαίας συνέχειαν, ἵνα ἀντικαταστήσωμεν αὐτῇ καλητέραν.

Ἀλλ' ἵνα περὶ συνεχείας δύναται νὰ γίνηται λόγος, παρίσταται τὸ πρῶτον ζήτημα· εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσικὴ συνέχεια αὐτῆς ἑαυτῆς, καὶ οὐχὶ ἐντελὴς ἀλλοίωσις, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, ἐξ ἐπιδράσεως ἢ ἐξ ἐκνικήσεως τῆς ἀσιατικῆς ἐπελθοῦσα.

Καὶ ὡς μὲν πρὸς τοὺς *τελευταίους χρόνους* ἀρνοῦμαι ταῦτα ἐντελῶς, οὐδεμιᾶς χρήζων ἄλλης μαρτυρίας ἢ τῆς ἐμοῦ αὐτοῦ, διότι ἐγνώρισα τὰς ἀμφοτέρωθεν μάμμας μου, ψαλλούσας αὐτὰς μετὰ πλείστης εὐλαβείας, ὡς καὶ πᾶσα ἡ σύγχρονος αὐταῖς γενεά, ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου δισταγμοῦ ὅτι οὕτως ἔψαλλον πάντοτε καὶ αἱ μάμμαι των καὶ αἱ μάμμαι τῶν μαμμῶν των. Καὶ διὰ τοὺς ἔτι δ' ἀρχαιοτέρους χρόνους ἀρνοῦμαι τοῦτο, τὸ κατ' ἐμέ, διότι τῆς μουσικῆς ἡμῶν τὸ κάλλος ἀτομικῶς ἐγὼ ἐκτιμῶ ὡς ἡ Κυρία περὶ ἧς ἀνωτέρω εἶπον. Ἀλλ' οὐχ ἧττον πρὸ πολλοῦ πολλάκις καὶ εἶπον καὶ ἔγραψα περὶ τοῦ τρόπου ἐλέγχου ὅστις φρονῶ ὅτι δύναται νὰ διαφωτίσῃ τὸ ζήτημα, καὶ ὃν ἄκαιρον δὲν νομίζω νὰ ἐπαναλάβω. Παρὰ πεπαιδευμένου Ῥώσσου ἱερέως εἶχον πληροφορηθῆ ὅτι ὅτε οἱ Ῥῶσσοι διὰ τοῦ Χερουβίνη καὶ ἄλλων

ἤλλαξαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικήν των, οἱ μοναχοὶ ἑνὸς τῶν μοναστηρίων τοῦ Κιέβου μόνοι ἀντέστησαν εἰς τὸν νεωτερισμόν, καὶ θρησκευτικῶς ἐνέμενον, καὶ δὴ εἰσέτι ἐμμένουσιν εἰς τὴν ἀρχαίαν μουσικὴν ἣν παρέλαβον μετὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐκ Βυζαντίου. Καὶ ἂν μὲν τοῦτο ἐστὶν ἐντελῶς ἀκριβές, ἀγνοῶ. Φρονῶ ὅμως ὅτι ἐστὶ τοὐλάχιστον ἐρεύνης ἄξιον διὰ τοὺς εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἐνδιαφερομένους, οἵτινες, πρὶν ἤ τι θίξωσιν εἰς αὐτήν, ἔπρεπε νὰ μελετήσωσι ταύτην ἥτις μαρτυρεῖται ὡς ἐκ τοῦ Βυζαντίου καταγομένη. Ἐγώ, καίτοι μὴ ὢν μουσικός, καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχων μετὰ τοῦ Κιέβου, ἐπεζήτησα, καὶ μέχρι τέλους κατώρθωσα πέρυσι νὰ λάβω ἐκεῖθεν, διὰ σημείων τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, ἑπομένως ἀτελῶς, διὰ τὴν ἔλλειψιν τοὐλάχιστον τῶν τετάρτων τῶν τόνων, τεμάχιά τινα γεγραμμένα· ἀλλὰ δυστυχῶς ἦσαν ἐκ τῶν ἥττον χαρακτηριστικῶν, τὸ «Κύριε ἐλέησον» μόνον περιέχοντα, καὶ τὸ «ἀμήν», καὶ ἄλλα τοιαῦτα μελῳδίας ἐστερημένα. Πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς μουσικῆς ἐκείνης ἐπαναλαμβάνω ὃ πολλάκις ἐπρότεινα, ὅτι ἀναγκαῖον ἔσται νὰ σταλῶσιν εἰς Κιέβον ἐπί τινας ἑβδομάδας δύο μουσικοὶ ἐντεῦθεν, ἰδίως ἔμπειροι ὁ μὲν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὁ δὲ τῆς ἐξωτερικῆς μουσικῆς, καὶ καλῶς ἐννοήσαντες τὸ τιθέμενον αὐτῆς πρόβλημα, οὕτω νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὴν ἀκριβῆ μελέτην τῆς ἐν Κιέβῳ διατηρουμένης ψαλτικῆς καὶ εἰς τὴν ἀντιπαράθεσιν αὐτῆς μετὰ τῆς ἡμετέρας.

Ἂν ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης καταδειχθῇ ὅτι ἐν τοῖς κυριωτέροις ἡ σημερινὴ ἡμῶν ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ἐστὶν αὐτὴ ἡ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων ἐν χρήσει, ἑπομένως ἡ πιθανὴ ἐξακολούθησις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, ἔσται τοῦτο ἀνακάλυψις ἀσπαστοτάτη διὰ πάντας τοὺς ἐνδιαφερομένους εἰς τὴν τέχνην, εἰς τὴν φιλολογίαν, εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, καὶ βέβηλος ἔσται πᾶσα οἵα δήποτε εἰς αὐτὴν ἐπιφερομένη μεταβολή.

Ἀλλὰ καὶ ἀνεξαρτήτως τούτου τοῦ ἀποτελέσματος, εἴτε ἐπιτευχθῇ εἴτε μή, ὑπάρχει καί τις ἄλλη ἔποψις ὑφ' ἣν πᾶσα μεταβολὴ ἄνευ ἐμβριθεστάτης ἐξετάσεως γινομένη, πρέπει ἀπολύτως ν' ἀποκρουσθῇ· ἡ δ' ἔποψις αὕτη ἐστὶν ἡ ἐκκλησιαστική. Δὲν ἐξετάζω τί συμβαίνει εἰς ἄλλας ἐκκλησίας· ἡ καθ' ἡμᾶς ἐστὶν ἐξόχως συντηρητική, τὰ πατροπαράδοτα μετὰ βαθείας εὐλαβείας ἀσπαζομένη, εἰς αὐτὰ ἐμμένουσα καὶ φρονοῦσα ὅτι ἂν ἐκ τοῦ οἰκοδομήματος αὐτῆς καὶ ὁ ἐλάχιστος λίθος ἀφαιρεθῇ, τὸν πρῶτον ἀκολουθῇ ὁ δεύτερος, καὶ μέχρι τέλους τὸ ὅλον οἰκοδόμημα καταρρέει. Ἴσως τινὲς φρονοῦσιν ὅτι ἡ αὐστηρότης αὕτη ἐστὶ βεβαίως ἀναπόφευκτος διὰ τὰ δόγματα, οὐχὶ ὅμως καὶ διὰ τὰ δευτερεύοντα ἄλλα, οἷον διὰ τὴν ἐξωτερικὴν παράστασιν· ὥστε, ἂν τοῦτο παραδεχθῶμεν, τί ἄλλο ἔσται λογικώτερον τοῦ ν' ἀλλοιώσωμεν κατ' ὀλίγον, καὶ ἀναλόγως τῶν σημερινῶν ἰδεῶν καὶ τρόπων, πάντα τ' ἀνέκαθεν παραδεδεγμένα ἔθιμα, καὶ ἑπομένως νὰ μεταβάλωμεν, ὡς ἐπράξαμεν διὰ τὴν κοσμικὴν κοινωνίαν, οὕτω καὶ διὰ τὸν κλῆρον, πάντα τὰ ἔθιμα, πᾶσαν τὴν τάξιν καὶ ἀκόμη καὶ τὴν ἐνδυμασίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον. Τοῦτο ἔσται κατ' ἐμὲ οὐχὶ τὸ πρῶτον, ἀλλὰ — καὶ πιστεύω ὅτι πολλοὶ ἔσονται τῆς αὐτῆς γνώμης,—πλησιέστατα τοῦ ἐσχάτου βήματος τῆς ἐντελοῦς ἀνατροπῆς τῆς ἐθνικῆς ἐκκλησίας.

Ἐκ τῶν περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν ὅμως ἀσχολουμένων ἠξεύρω ὅτι εἰσὶ καὶ οἱ ἐπιδιώκοντες, ὡς οἱ ἴδιοι διατείνονται, οὐχὶ τὴν μεταρρύθμισιν, ἀλλ' ἁπλῶς τὴν ῥύθμισιν αὐτῆς, καὶ πρεσβεύουσιν ὅτι αὐτὴν μὲν διατηροῦσιν ἄθικτον, ἀλλὰ ἢ μακρύνουσιν οἱ μὲν τὰς παρεισφρησάσας ἀσιατικὰς κακοφωνίας, ἢ καλλωπίζουσιν οἱ δὲ τὰς παραδεδεγμένας μελῳδίας δι' ἁπλῆς παρεισαγωγῆς ἁρμονίας ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον, ἢ ἄλλοι τὴν μονότονον μονοφωνίαν ἀναπτύσσουσιν εἰς τετραφωνίαν.

Ἀλλ' οἱ μὲν πρῶτοι ὀφείλουσι νὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι ἐπιχειροῦσιν ὅ,τι δὲν ἠξεύρουσι· διότι ἀφ' οὗ δὲν τοῖς ἦτον δυνατὸν νὰ ἐξιχνιάσωσι τίς ἦτον ἐν τῇ ἀρχῇ της ἢ καὶ ἐν τῇ μετὰ ταῦτα ἀναπτύξει αὐτῆς τίς ἦτον ἡ βυζαντινὴ μουσική, συνεπὲς ἐστὶν ὅτι ἀδυνατοῦσι νὰ γνωρίζωσι καὶ τί ἐστὶν αὐτῇ ἴδιον ἢ μεταγενεστέρα ἀλλοτρία προσθήκη, καὶ κινδυνεύουσι ν' ἀποβάλωσιν ἢ μεταβάλωσιν ὅ,τι πρὸ πάντων ὤφειλον ἴσως νὰ διατηρήσωσιν· οἱ δέ, ἐξευρωπαΐζοντες τὴν μουσικὴν ἐκείνην, ἴσως μὲν τὴν καθιστῶσιν οἰκειοτέραν εἰς τὴν εὐρωπαϊκαῖς συναυλίαις τραφεῖσαν αἴσθησιν αὐτῶν καὶ ἄλλων ἀλλὰ τὴν ἀπεκδύουσι τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῆς χαρακτῆρος, εἴτε γνωρίζοντες αὐτὸν εἴτε μή, καὶ οὗ ἓν τῶν γνωρισμάτων ἐστίν, ὡς προεῤῥέθη, ἡ τῇ εὐρωπαϊκῇ μουσικῇ ὅλως ξένη ὕπαρξις τῶν τετάρτων τῶν τόνων πρὸς τοῖς ἡμιτόνοις.

Οἱ τρίτοι τέλος διϊσχυρίζονται ὅτι κατ' οὐδὲν νεωτερίζουσιν, ἀλλ' ἁπλῶς ἐπαναφέρουσι τὴν πολυτελεστάτην ἁρμονίαν ἣν πρὶν εἶχεν ἡ ἐκκλησία καὶ ἀπώλεσεν ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς καταπτώσεως.

Τοῦτο θὰ ἦτον βεβαίως ἀσπαστὸν καὶ ἀξιέπαινον,— ἂν μόνον ἦτον ἀληθές. Τὸ ὅτι οἱ πρεσβεύοντες αὐτό, τὸ παραδέχονται, δὲν ἀρκεῖ· πρέπει καὶ νὰ τὸ ἀποδείξωσι δι' ἱστορικῶν ἢ οἵων δήποτε ἔχουσιν ἄλλων δεδομένων· καὶ ἐπειδὴ ἡ πειθαρχία οὐδαμοῦ ἐστι τοσοῦτον ἀναπόφευκτος, ὡς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, αἱ ἀποδείξεις

αὗται εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν πρέπει ἀναγκαίως νὰ ὑποβάλλωνται, καὶ μόνον ἂν ὑπ' αὐτῆς θεωρηθῶσιν ἰσχυραὶ νὰ εἰσάγωνται ἅς αὐτὴ καὶ μόνη ἐγκρίνει μεταρρυθμίσεις καὶ βελτιώσεις. Ἠξεύρω ὅτι ὑπάρχει τις παρ' ἡμῖν μέγα μέρος τοῦ βίου αὐτοῦ εἰς τὴν μελέτην ἰδίως τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ τῆς καταγωγῆς αὐτῆς καθιερώσας, καὶ πλεῖστα καὶ πολύτιμα περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου συλλέξας χειρόγραφα. Φρονῶ ἑπομένως ἀναγκαιότατον εἰς τὸν φιλόπονον καὶ πεφωτισμένον τοῦτον ἄνδρα, τὸν Κ. Τσέτσην, νὰ χορηγηθῇ ἡ ἀφορμὴ καὶ τ' ἀναγκαῖα μέσα ἵνα οὐ μόνον συμπληρώσῃ τὰς ἀξιολόγους μελέτας του, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκδόσεως τῶν ἀποδείξεων πείσῃ ὡς δεῖ περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν πεποιθήσεών του.

Οὐδ' εἰς τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν, οὐδ' εἰς οὐδεμιᾶς κοσμικῆς ἀρχῆς, ἀλλ' εἰς μόνου τοῦ ἱερέως, καὶ ἀνωτέρου αὐτοῦ, τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῆς ἱερᾶς Συνόδου τὴν δικαιοδοσίαν δύναται νὰ ὑπάγηται πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν τάξιν τῆς ἱεροτελεστίας, τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων τῶν ἱερέων, τὴν ψαλτικήν, τὴν ἐσωτερικὴν διάθεσιν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὴν θέσιν ἣν κατέχει ὁ χορὸς πρὸ τοῦ ἱεροῦ ἑκατέρωθεν, τὴν κήρυξιν τοῦ θείου λόγου κατὰ τὰ παραδεδεγμένα. Πᾶς ὁ παρὰ τὴν ἱεραρχίαν καὶ παρὰ τὸ ἀνεγνωρισμένον αὐτῷ δικαίωμα τούτων τι θέλων νὰ διατάξῃ, ἐπεμβαίνει εἰς ξένα, καὶ δὴ ἱερὰ καθήκοντα.

Ἐπαναλαμβάνω λοιπὸν ὅτι κατ' ἐμὴν γνώμην οὐδεμία, οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ἀλλοίωσις, λόγῳ βελτιώσεως πρέπει νὰ ἐπιτρέπηται εἰς οὐδὲν τῶν ἄνωρηθέντων ἀντικειμένων, ἂν προηγουμένως δὲν καταδειχθῇ κατὰ τρόπον ἀμφιβολίαν μὴ ἐπιδεχόμενον, ὅτι ἡ βελτίωσις αὕτη οὐ μόνον δὲν ἀντιβαίνει εἰς τῆς ἐκκλησίας τὰ ἀνέκαθεν ἔθιμα, ἀλλ' ὅτι ἐξ ἐναντίας ἐστὶν ἐπανάκαμψις εἰς αὐτὰ λησμονηθέντα καὶ διαφθαρέντα, διότι ἄλλως ἂν ἑκάστῳ ἐπετρέπετο νὰ μεταβάλλῃ καὶ διορθοῖ ὅ,τι καὶ ὅπως αὐτῷ δοκεῖ, ἡ ἐκκλησία θὰ κινδυνεύσῃ νὰ διασπασθῇ μυριαχῶς, καὶ πᾶς ὁ γινώσκων ὅτι οἱ κοινοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἤτοι οἱ πλεῖστοι, περὶ δογματικῶν θεωριῶν ὀλίγα γνωρίζοντες, διατέμνονται εἰς αἱρέσεις χαρακτηριζομένας δι' αὐτοὺς ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν μᾶλλον ἐκδηλώσεων τῆς λατρείας, θέλει ἐννοήσει εἰς τίνα ἐπικίνδυνον ὁδὸν εἰσέρχεται ἡ ἐθνικὴ ἐκκλησία. Συγκατάβασις δέ τις ἴσως δύναται, ἴσως μάλιστα καὶ πρέπει νὰ ἐπιτραπῇ καὶ ἐπιτευχθῇ, ἵνα τινὰ τῶν ἐν μοναστηρίοις ἢ κατὰ τὰς ὁλονυκτίας ψαλλομένων *ἀργῶς καὶ μετὰ μέλους* ὡς τὸ «*τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ*», τὸ «*Κύριε ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις*», ἢ οὐχὶ καὶ αὐτὸ τὸ «*Χερουβικόν*,» ψάλλωνται διὰ τοὺς ἐκκλησιαζομένους τῶν πόλεων, μᾶλλον χυτῶς, ἤτον ἀργῶς, ὅπερ πιθανῶς θέλει ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα ν' ἀντιλαμβάνηται μᾶλλον τοῦ *μέλους* ἡ ἀκοή.

Ἀλλὰ μέχρι τῆς ἀποδείξεως καὶ ἐγκρίσεως ἄλλων ἐκ τῶν προτεινομένων βελτιώσεων, μία μοὶ φαίνεται καὶ ἐφικτὴ καὶ λίαν ἐπιθυμητὴ καὶ αὕτη ἐστὶ νὰ ἱδρυθῇ ἐν Ἀθήναις διδασκαλεῖον τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, καὶ εἰς αὐτὸ νὰ κληθῶσιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἢ ὅθεν δήποτε εἰς ἢ περισσότεροι, ἂν εἶναι ἀκόμη, μουσικοδιδάσκαλοι, κατ' οὐδὲν μέν, οὐδὲ μέχρι κεραίας, νεωτερίζοντες, ἀλλ' ἔμπειροι καὶ καλλίφωνοι, οἵτινες νὰ ἐκδιώξωσιν, εἴπου εἰσί, τὰς *ἐρρίνους* φωνάς, καὶ νὰ καταρτήσωσι ψάλτας ἐννοοῦντες τί καὶ πῶς ψάλλουσι, μέχρις οὗ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή, οὐχὶ ἄλλη, κρίνῃ ὅτι εἰσὶν ἀναγκαῖαι μεταρρυθμίσεις ἵνα ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἀρχαίαν τῆς τέχνης ἐντέλειαν, ἀφ' ἧς παρεξέβημεν ἴσως.

Α. Ρ. Ραγκαβης.

«ΑΠΟ ΤΟΤΕΣ»

Μακεδονικὴ παράδοσις

Α'.

Μία καὶ ἡμίσεια ὥρα εἶχε παρέλθει περίπου καὶ ἡ συζήτησίς μας ἐξηκολούθει πάντοτε ζωηρά, πεισματώδης. Οὐδέτερος ἐξ ἡμῶν ἐνέδιδεν, ἡ ἐπιμονὴ εἰς τὰς ἰδέας ἑκάστου ἦτο ἴση ἑκατέρωθεν.

Ἐκεῖνος γέρων ἤδη, πολλῶν ἀνθρώπων ἄστεα ἰδὼν καὶ νόον γνούς, ἀπαθῶς καὶ ἐκ φυσικοῦ χαρίσματος καὶ ἐκ μακρᾶς ἕξεως σταθμίζων πᾶν πρᾶγμα, ἐπρέσβευεν, ἐπὶ πολυχρονίου μελέτης καὶ πείρας στηριζόμενος, τὸ ἀδύνατον σχεδὸν τῆς ἀναγεννήσεως, τῆς οἰκονομικῆς ἀνορθώσεως τῆς χώρας, ἐνόσῳ κρατεῖ ἡ μεγαλειτέρα ἀπολυταρχία, ἐνόσῳ δὲν δύναται νὰ λειτουργῇ εἰ μὴ διοικητικὸς μηχανισμὸς ἀντάξιος μεσαιωνικῶν χρόνων, ἐνόσῳ ἐλλείπει παντάπασιν ὁ ἔλεγχος, καὶ ἡ δικαιοσύνη ὑπάρχει μόνον ἐπὶ τοῦ χάρτου.

Ἐγὼ νέος ἔτι, πολλὰ μὲν ἐν τάχει ἀναγνούς, ἀλλ' ὀλίγα μελετήσας καὶ ὀλιγώτερα παρατηρήσας καὶ σπουδάσας, κληρονόμος— πιθανώτατα ὁ μόνος ὑπολειφθείς—τῶν ἐλπίδων τῆς ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1856 συνασπισθείσης ἐξημερωμένης Δύσεως, ὁπαδὸς τῆς πανακείας τῶν Εὐρωπαϊκῶν συστημάτων, εἰς ἃ ἀπέδιδον θαυμασίους ἐνεργείας, ὡς πλήρη ἀλήθειαν πιστεύων εἰς πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ βυζαντινοῦ τύπου γραφόμενα, ἐνόμιζον ὅτι διέβλεπον— εἰς τ' ἀπώτερα μὲν τοῦ ὁρίζοντος εἶναι ἀληθὲς—ἀλλ' οὐχ ἥττον διέβλεπον ὑποφώσκουσαν τὴν ἠῶ τοῦ ὑπεσχημένου λαμπροῦ μέλλοντος.

Μετὰ λογομαχίαν τόσῳ πεισματώδη ἀλλὰ καὶ ἀμφίρροπον μία ἀνακωχὴ ἦτο ἀναγκαία.

— Πρέπει νὰ κάμνῃ δυνατὸ κρύο ἔξω, διέκοψεν ὁ ἀντίπαλός μου, ὁ καὶ οἰκοδεσπότης τῆς οἰκίας, γέρων φίλος μου, γενόμενος αἴφνης σύννους, καὶ ταὐτοχρόνως ἔρριψεν ὀγκῶδες ξύλον δρυὸς εἰς τὴν ἑστίαν, παρὰ τὴν ὁποίαν ἐκαθήμεθα, ὡς ἐσυνειθίζομεν νὰ πράττωμεν τὸν χειμῶνα ὁ εἷς ἄντικρυ τοῦ ἄλλου.

Ὁ γέρων ἔλεγεν ἀλήθειαν· ἔξω τῳόντι ἐφύσα μανιώδης ὁ παγερὸς βορειάς, ὁ φοβερὸς βορειὰς τῆς Θεσσαλονίκης, τὸν ὁποῖον καταρῶνται ὁμοφώνως οἱ ἀνεπαρκῶς ἐνδεδυμένοι, οἱ ἀνεπαρκέστερον ἐστεγασμένοι, οἱ ποιμένες, οἱ κηπουροὶ καὶ οἱ ἀνθοκόμοι διότι παγόνει, ξηραίνει, καίει τὰ πάντα.

— Κρύο καὶ κρύο βασιλικό, ἀπήντησα ἐγώ· βουθοῦνι δὲν 'μπορεῖ νὰ προβάλῃ ἔξω· ἄδειασαν ἡ στράταις· ὁ καθένας ἔτρεξεν ὅσον ἠμπόρεσεν ἐνωρίτερον νὰ χωθῇ ὑποκάτω 'στὴ κεραμίδα του· σκέπτομαι πῶς θὰ πηγαίνω, καὶ εἶμαι κάμποσον μακράν.

— Σένα, καϋμένε, θὰ συλλογισθῶ ; εἶπεν ὁ γέρων μὲ τὸ αὐτὸ περίφροντι ὕφος. Μιὰ γούνα χονδρὴ 'πάνω σου καὶ δρόμο. Συλλογίζομαι μόνον τὸν κακόμοιρον τὸν Τάσσον· θὰ ὑποφέρῃ τὸ διάβολό του 'στὸν δρόμον· θὰ ἔχῃ ἀπ' ἐμπρός, κατάμουτρα τὸν Λουλοβαρδάρην.

—Ἂν αὐτὸ σὲ κάμνῃ ν' ἀνησυχῇς, τῷ εἶπον, εἰμπορεῖς νὰ ἦσαι ἥσυχος. Ὁ Τάσσος εὑρίσκεται εἰς τὸ σπῆτί του καὶ ζεσταίνεται κοντὰ 'ς τὴ γωνιά του, ὅπως κάμνομεν καὶ ἡμεῖς τώρα, ἐν τῷ μέσῳ τῆς οἰκογενείας του.

— Πῶς ; μοὶ λέγει. Δὲν ἀνεχώρησε λοιπὸν χθές, ἐνῷ ἦτο τόσον μεγάλη ἀνάγκη ;

— Ὄχι.

— Καὶ διατί ;

— Διότι ἐστάθη ἀδύνατον νὰ τῷ δώσουν διαβατήριον. Τοῦ ζητοῦν ἕνα σωρὸν φόρους, ὅθεν καθυστερουμένους· αὐτὸς διϊσχυρίζεται, λέγων, ὅτι ἐπλήρωσε τὸ μεγαλείτερον μέρος, ὅτι δὲν ὀφείλει ὅ,τι τοῦ ζητοῦν, ὅτι δὲν ἐννοεῖ νὰ τοὺς πληρώσῃ· ἄλλως τε καὶ θέλων ἀδυνατεῖ νὰ τὸ πράξῃ. Ἐδῶ φαίνεται ὅτι κάτι τρέχει. Οὐδόλως παράδοξον οἱ παστρικοὶ μουχτάρηδες νὰ ἔχουν τὸ χεράκι των μέσα 'ς αὐτὴν τὴν ἀταξίαν.

Ἡ τοιαύτη κατὰ κυβερνητικῶν ὀργάνων ὑπόνοιά μου ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ εἰς χεῖρας τοῦ ἀμεταπείστου γέροντος ὡς ὅπλον καὶ νὰ στραφῇ τοῦτο κατ' ἐμοῦ. Εἴτε ὅμως διότι δὲν ἤθελε νὰ λύσῃ τὴν ἀνακωχήν, εἴτε διότι πράγματι ἦτο παραδεδομένος εἰς ἄλλον ῥοῦν σκέψεων, ἐφάνη ὅτι δὲν ἐπρόσεξεν.

— Ἀλλ' αὐτὸ θὰ ἦναι ἡ καταστροφή του, ἐξηκολούθησε λέγων μετὰ τόνου προδήλου ἀδημονίας. Ἂν αὐτὸ τὸ παιδὶ δὲν ἐμπορέσῃ νὰ πηγαίνῃ εἰς Μ... διὰ νὰ κατεβάσῃ τὴν ξυλείαν καὶ τὴν παραδώσῃ ἐμπροθέσμως, ὁ Αὐστριακὸς θὰ διαμαρτυρηθῇ καὶ ὁ Τάσσος, διὰ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς ἀποζημιώσεις καὶ ἔξοδα, θὰ πωλήσῃ καὶ τὴν ἀστρεχιά του. Ἀλλοίμονον, καὶ ἔχει νὰ θρέψῃ ἕνα σωρὸ παιδιά, τὰ ἰδικά του καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ μακαρίτου ἀδελφοῦ του.

— Λυπηρὸν τῷ ὄντι, ἀλλ' ὅλα αὐτά, ὡς ἠξεύρετε, ὅσον καλὰ καὶ ἅγια καὶ ἂν ἦναι, δὲν ἐνδιαφέρουσι τὴν ἐξουσίαν καὶ οὔτε τὰ λαμβάνει κἂν ὑπ' ὄψιν.

— Χρεωστεῖ ὅμως νὰ τὰ λάβῃ καὶ νὰ τὰ παραλάβῃ, ἔσπευσε ν' ἀπαντήσῃ κάπως ὀργίλως ὁ γέρων. Στοχάζεσαι τάχα πῶς ἡ ἀπώλεια σήμερον μὲν τούτου, αὔριον δὲ ἐκείνου τοῦ πολίτου εἶναι πρᾶγμα ἀνάξιον τῆς προσοχῆς καὶ τῆς μερίμνης μιᾶς Κυβερνήσεως ὅσον ἀτάσθαλος καὶ ἂν ἦναι. Μήπως χρειάζεται πολὺς νοῦς διὰ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ καταστροφὴ τῶν μονάδων θέλει ἐπιφέρει ἀναποδράστως τὴν ἀπώλειαν τοῦ ὅλου ;

— Πρὸ παντὸς ἃς ἤμεθα δίκαιοι, τῷ εἶπον. Τί ἤθελες τάχα, ἐπειδὴ εἶναι ὁ Τάσσος ἰδικός μας, νὰ πατήσῃ ἐπάνω 'ς τὸν νόμον καὶ νὰ περάσῃ ; Ὁ περὶ διαβατηρίων νόμος εἶναι νόμος τοῦ κράτους ἐν ἰσχύϊ καὶ καθιερώθη κυρίως ὡς μέτρον τεῖνον εἰς περιστολὴν τῶν λῃστῶν καὶ ἄλλων κακοποιῶν, οἵτινες ἀπὸ καιροῦ ἤδη ἀφανίζουν τὴν χώραν καὶ ἰδίᾳ τὴν Μακεδονίαν. Διὰ νὰ τύχῃ τοῦ σκοποῦ, δέον νὰ ἐφαρμόζηται αὐστηρῶς, ἀπαρεγκλήτως.

— Τὰ μεταξωτὰ βρακιὰ θέλουν κ' ἐπιδέξια σκέλια, φίλτατέ μου, λέγει ἡ παροιμία, ἀπεκρίθη μετά τινος εἰρωνείας ὁ ἀκατάβλητος γέρων. Συμφωνῶ πρὸς στιγμὴν εἰς ὅ,τι εἴπες περὶ τοῦ σκοποῦ εἰς ὃν τείνει τὸ προκείμενον μέτρον. Ἴδωμεν λοιπὸν τοὺς καρποὺς τοῦ περιφήμου τούτου νόμου σου. Κατέστρεψε τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα; Τί λέγω, εἶμαι πολὺ ἀπαιτητικός. Περιέστειλε κἂν αὐτὰ ἔστω καὶ ἐπ' ὀλίγον ; Ἀνεκούφισε τὸν τόπον ; Ὄχι βέβαια. Τοὐναντίον μάλιστα αὐτὰ ἐπληθύνθησαν εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε δὲν ἠξεύρει κανεὶς εἰς ποῖον ἅγιον ν' ἀνάψῃ κηρί. Εἰπὲ μᾶλλον, ἐξηκολούθησε λέγων, ὅτι εἶναι μέτρον καθαρῶς ταμιευτικόν, τὸ ὁποῖον πλησίον εἰς τὰ ἄλλα ἐπήνεγκε καὶ τὸ ἐξῆς κακόν, κακὸν τὸ ὁποῖον ὅλοι οἱ φρόνιμοι προεῖδον, νὰ θέσῃ δηλονότι χειροπέδην εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ κράτους ἰδίως κίνησιν, ἐνῷ ἔχομεν ἀνάγκην ὑπέρποτε ἵνα αὕτη μὴ παρεμποδίζεται ἀλλὰ παντοιοτρόπως διευκολύνεται. Ἡ ταχεῖα κίνησις καὶ συγκοινωνία εἶναι, τὸ ἠξεύρουν σήμερον

πλέον καὶ τὰ παιδία, εἶναι ἡ ζωὴ τῆς κοινωνίας καὶ ἡμεῖς, ὡς προεῖπον, ἔχομεν ἀπόλυτον ἀνάγκην αὐτῆς, διότι, ἤρχισαν νὰ παγόνουν ὄχι μόνον τὰ ἄκρα ἀλλὰ καὶ τὰ κέντρα.

Ἡτοιμαζόμην νὰ τὸν ἀντικρούσω, μὴ ἐννοῶν οὔτε τότε νὰ ὑποχωρήσω, ὅτε μὲ ἐπρόλαβεν ἡ σύζυγός του, σεβασμία λευκόθριξ δέσποινα, σχεδὸν ὁμήλιξ αὐτῷ, ἥτις ἕως τότε δὲν εἶχε λάβει μέρος εἰς τὴν συνδιάλεξιν πλέκουσα ἐν σιγῇ τὴν κάλτσαν της.

— Γιατὶ φιλονεικᾶτε τώρα 'δῶ καὶ μιὰ ὥρα ; μᾶς εἶπεν. Ἐγὼ χθὲς τὸ βράδυ γυρίζοντας ἀπ' τὸν ἑσπερινὸ πέρασα ἀπὸ τοῦ Τάσσου καὶ κάμαμε λόγο γι' αὐτά. Καὶ τὸ διαβατήριο ἂν εἶχε, πάλι δὲν θὰ τὸ κούναγε ὕστερο ἀπ' τὸ κακὸ ποῦ γίνηκε προχθὲς 'σ τὴ Τούμπα.

— Τί ἔτρεξε πάλιν; ἠρώτησεν ὁ γέρων τὴν σύζυγόν του ἀνησύχως πως στραφεὶς πρὸς αὐτήν.

— Μπᾶ καὶ δὲν τ' ἄκουσες ; Ὁλόκληρον καρβάνι ἀπὸ Βιτωλιώταις τόπιακαν, τὸ ξεγύμνωσαν, ἀφοῦ ἄλλους μαχαίρωσαν καὶ ἄλλους ἔδειραν γιὰ θάνατο.

— Μὰ ποῦ ἔγινε πάλιν αὐτό, Χριστιανή μου ; σὲ ποιὰ Τούμπα ;

—Ρωτᾷ σὲ ποιὰ Τούμπα ! ! Νὰ στὴ Τούμπα ὄξω ἀπ' τὴ πολιτεία, παρέκει ἀπ' τοὺς λαχανοκήπους, κοντὰ στὸ σιδηρόδρομο, ἀφήντησεν ἡ γραῖα βραδέως προφέρουσα ἑκάστην λέξιν.

— Βρὲ τοὺς δυστυχεῖς, βρὲ τοὺς κακομοίρους ἀνθρώπους, κρῖμα 'στὰ παιδιά των. Καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ εἶχαν πληρώσει τοὺς φόρους των καὶ ὅτι θὰ εἶχαν λάβει ἐν τάξει τὰ διαβατήριά των, εἶπεν ὁ γέρων ῥίψας πρός με βλέμμα πλῆρες πονηρίας καὶ εἰρωνείας.

— Καὶ νὰ ἦταν μονάχα αὐτά, 'ς τὴν εὐχὴν τοῦ Θεοῦ, ἐξηκολούθησε λέγουσα ἡ γερόντισσα· μὰ δὲν περνᾷ 'μέρα νὰ μὴ γίνῃ καὶ ἕνα καὶ περισσότερα φονικά. Ἂν εἰπῇς πάλι ἀπὸ γδυσίματα, ἀπὸ δαρμούς, ἀπὸ σακατέματα, ἄλλο τίποτε. Νὰ φωνάξῃς ἀπὸ τοὺς ἑφτὰ Ὀγλάδες ἀκούεται 'ς τὴ λίμνη τοῦ ἄϊ—Βασίλη, μὰ δὲν ἀποκοτοῦν οἱ ψαράδες νὰ φέρουν ψάρια, νὰ πουλήσουν γιὰ νὰ ζήσουν τὰ σπήτια τους, γιατὶ ξεφυτρόνουν μέσ' 'ς τὴ μέση τοῦ δρόμου Ἀρβανίταις καὶ Μουατζήριδες καὶ λογιῶν λογιῶν κακοῦργοι καὶ τοὺς γδύνουν ὥς 'ς τὸ 'ποκάμισο, τοὺς πέρνουν καὶ τὰ ζᾶ τους· ἂν κοτήσουν λόγο νὰ ποῦν, τὸ μαχαῖρι ἀστράφτει ἀμέσως καὶ τοὺς στέλνει σ' τὸν ἄλλο κόσμο. Κανεὶς δὲν βρίσκεται νὰ τοὺς πονέσῃ, νὰ τοὺς διαφεντέψῃ.

— Τὰ ἀκούεις αὐτὰ σύ, φίλτατέ μου; στραφεὶς μοὶ εἶπεν ὁ γέρων.

— Μὴ γὰρ καὶ εἶνε καλλίτερος ὁ δρόμος πρὸς τὴ Κασσάνδρα ; ἐπανέλαβεν ἡ γερόντισσα. Ἂν πάλι 'ρωτᾶτε γιὰ τ' ἀντίκρυ πέρα, Χριστὲ καὶ Παναγιά. Εἶνε τώρα κάμποσαις 'μέραις ἀντάμωσα 'ς τῆς κυρᾶς Π... τὸν κὺρ Μαντίκο. Ξέρετε δὰ κ' οἱ δύο σας τί ἄνθρωπος εἶνε ὁ κὺρ Μαντίκος· πρόβατο τοῦ Θεοῦ, ἄνθρωπος τῆς ἀλήθειας. Τὸν ῥωτήσαμε πῶς εἶνε τὰ μέρη τους, πῶς περνοῦν. Θεὲ καὶ Κύριε, καλλίτερα νὰ μὴ τὸν ῥωτούσαμε. Μᾶς εἶπε πράμματα ποῦ σηκώθηκαν τὰ μαλλιὰ 'σ τὸ κεφάλι μας. Ἡ φιλινάδα μου ἡ κυρὰ Π... ποῦ εἶνε ἀπὸ 'κεῖνα τὰ μέρη καὶ ἔχει καὶ συγγενεῖς ἔλυωσε 'ς τὸ δάκρυ· δὲν ῥάγισε 'λιγώτερο κ' ἡ δική μας ἡ καρδιά.

Ἐνταῦθα διεκόπη ἡ γερόντισσα, ζητοῦσα δῆθεν νὰ καθαρίσῃ τὰ ὀμματοϋάλιά της, πράγματι ὅμως προσπαθοῦσα ν' ἀπομάξῃ λάθρα δύο δάκρυα.

— Καὶ σὰν τί πράμματα σᾶς εἶπε, γυναῖκα, αὐτὸς ὁ κὺρ Μαντίκιος; ἠρώτησεν αὐτὴν ὁ σύζυγός της ὑπογλυκαίνων πλέον ἢ τὸ σύνηθες τὴν φωνήν του.

— Δὲν μοῦ βαστᾷ ἡ καρδιὰ νὰ σᾶς τὰ 'πῶ, οὔτε 'μπορῶ νὰ σᾶς τὰ 'φηγηθῶ ἕνα πρὸς ἕνα, φθάνει μονάχα νὰ μάθητε πῶς ἀνθρώποι νοικοκυραῖοι ποῦ ἦταν μὲ τὸ ἔχει' τους καὶ μὲ τὸ καλό τους καὶ μὲ τὸ ἀγαθό τους, ποῦ 'ντρέπονταν κανεὶς νὰ 'βγῇ 'μπροστά τους, τώρα περπατοῦν μὲ γουφιασμένα 'μμάτια, παρταλιασμένοι, ποῦ φαίνονται, μὲ συμπαθᾶτε, τὰ κρέατά τους, τοὺς βουριάζουν 'ς ταῖς φυλακαῖς 'μπώχνοντας, 'σὰν νὰ ἦταν ζῶα, γιὰ δοσίματα, γιὰ δρόμους, γιὰ καζάρμαις καὶ τέτοια πολλὰ ἄλλα· φαμίλιαις ποῦ 'διναν ψωμὶ καὶ φαὶ σὲ φίλους καὶ ὀχτρούς, τώρα 'ς ταῖς 24, πολλαῖς φοραῖς καὶ 'ς ταῖς 48, γιὰ τὸ τρῶν γιὰ δὲν τὸ τρῶν, κ' αὐτὸ ξηρὸ καὶ μουχλιασμένο. Ἕνας σωρὸς σπήτια ῥήμαξαν πέρα πέρα κ' ἐκεῖ ποῦ πρὶν ἀκούονταν φωναῖς καὶ γέλια ἀπὸ ἀγοράκια καὶ τσιούπραις, τώρα φωνάζουν μέσα ἡ κουκουβάγιαις, γιατὶ ἀπὸ ἀγγάριαις, πεῖνα, δυστυχία, ἀρρώστιαις πέθαναν οἱ ἀνθρώποι 'πὸ ἕνας ἕνας καὶ ἔτσι γλύτωσαν. Καὶ 'κεῖνοι ποῦ 'πόμειναν ζηλεύουν τοὺς 'πεθαμμένους γιὰ νὰ μὴ γλέπουν τόσαις τυράννιαις, γιὰ νὰ μὴ γλέπουν τὰ 'μμάτια τους νοικοκυραῖς καὶ νυφάδες νὰ ταῖς . . .

Ἐνταῦθα πλέον δὲν ἠδυνήθη ἡ δέσποινα ν' ἀνθέξῃ καὶ ἐξερράγη εἰς λυγμοὺς ἀκρατήτους, μετὰ πολλοῦ δὲ κόπου μόλις κατώρθωσεν ὁ καλὸς σύζυγός της νὰ κατευνάσῃ τὴν συγκίνησίν της.

Ἤμην καὶ ἐγὼ συγκεκινημένος δι' ὅσα ἤκουσα· ταὐτοχρόνως δὲ ἀπεθαύμαζον τὸν θησαυρὸν τῆς φιλανθρωπίας καὶ φιλογενείας, τὸν ὁποῖον ἐνέκλειεν ἡ καρδία τῆς ἁπλοϊκῆς ἐκείνης γυναικός, ἣν βλέπων τις δὲν θὰ ὑπελάμβανεν

ἱκανὴν νὰ μεταρσιωθῇ ἀνωτέρω τοῦ μικροῦ καὶ χαμηλοῦ ὁρίζοντος μιᾶς χωριατονοικοκυρᾶς.

— Καὶ κάθησαι ἐδῶ καὶ δυὸ ὥραις τώρα, καὶ μοῦ ψάλλεις οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν καὶ πρόοδον καὶ αἰσιώτερον μέλλον καὶ παρόμοια κολοκύθια, στραφεὶς μοὶ εἶπεν ὁ γέρων, τοῦ ὁποίου ἡ ἀγανάκτησις ἐφ' οἷς ἤκουσε καὶ αὐτός, δὲν εἶχεν ὅρια πλέον.

Τί ν' ἀπαντήσω εἰς ὅλα αὐτά ; Τὰ πειστικώτερα, τὰ μᾶλλον ἀκαταμάχητα τῶν ἐπιχειρημάτων ἤρχοντο ἀθρόα κατ' ἐμοῦ. Μοὶ παρουσίαζον γεγονότα, πράγματα ἁπτά, ψηλαφητά, καὶ ἐγὼ δὲν εἶχον ν' ἀντιτάξω εἰς αὐτὰ εἰμὴ λόγους, θεωρίας, ἐλπίδας ἀναγομένας εἰς τὸ μέλλον. Ἀλλὰ τὸ μέλλον εἶναι τέκνον τοῦ ἐνεστῶτος καὶ τὸ ἐνεστὼς αὐτό, οἷον ὑπάρχει ἐν γυμνῇ τῇ ἀληθείᾳ, δὲν εἶχεν οὐδὲν συστατικὸν εὐτεκνίας.

Προδήλως λοιπὸν ἡ θέσις μου ἀπέβαινε δυσχερεστάτη καὶ ἠγνόουν πῶς θὰ ἐξηρχόμην αὐτῆς. Εἶχον ἀπέναντί μου ἄνδρα πεπειραμένον, θετικὸν κατὰ τοῦ ὁποίου πᾶσα μαγγανεία λόγου ἦτο πάντη ἀνίσχυρος. Εὐτυχῶς καὶ τὴν φορὰν ταύτην ἦλθεν εἰς βοήθειάν μου εἰς ἐκ μηχανῆς Θεός.

Β'.

— Ἀφέντη, εἶπεν ἡ ὑπηρέτρια Μάρθα ἀνοίξασα αἴφνης τὴν θύραν τοῦ δωματίου καὶ προβαλοῦσα τὴν κεφαλήν της, ἔρχεται ὁ Γερογεωργουλῆς. Νὰ τὸν πάω 'ς τὴ καλὴ τὴ κάμαρα ἢ νὰ τὸν φέρω 'δῶ;

— Τί λέγεις ; ἐρωτᾷ ὁ οἰκοδεσπότης τὴν σύζυγόν του· τὸν φέρνομεν ἐδῶ;

— Ἂν δὲν πειράζῃ τὸν κύριον, ἀπεκρίθη ἐκείνη.

— Διόλου μάλιστα, ἔσπευσα ἐγὼ νὰ ἀπαντήσω.

— Θὰ εὐχαριστηθῇς πολύ, μοὶ λέγει ὁ γέρων νὰ γνωρίσῃς τὸν Γερογεωργουλῆν. Εἶνε χαρακτὴρ ὅσον ἁπλοῦς, τόσον εὐθὺς καὶ ἔντιμος. Καὶ εἰξεύρει τόσα πολλὰ πράγματα, τόσα ἰδίως ἀνέκδοτα, καὶ τὰ διηγεῖται μὲ τόσην ἀφέλειαν καὶ χάριν καὶ ἐνταῦτῳ πεποίθησιν, ὥστε ὁ ἀκροατής του αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἀκαταμαχήτως ἑλκόμενον καὶ πειθόμενον εἰς τοὺς λόγους του. Εἶνε καὶ συνοδοιπόρος ὄχι μόνον εὐχάριστος, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμος. Συνεταξειδεύσαμεν πολλάκις διατρέξαντες οὐχὶ ἅπαξ ὅλην τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Ἀλβανίαν· εἶναι ἐπάνω κάτω συντοπίτης μου, διότι εἶναι ἀπὸ τὴν Κ... Ὅσον πάλιν διὰ παλληκαρᾶς, σοῦ τὸν δίδω διὰ πρώτης τάξεως. Φαντάσου ὅτι μίαν νύκτα—ἀκόμη τὸ ἐνθυμοῦμαι ζωηρότατα ἂν καὶ παρῆλθον τόσα ἔτη ἔκτοτε—ἐξ Κηρτζαλῆδες τοῦρκοι γεροκακοῦργοι, ὡπλισμένοι μέχρις ὀδόντων, μᾶς παρηκολούθησαν ἕως εἰς τὸ Χάνι τοῦ Στρυμῶνος, χάνι τρομερό, εἰς ὃ καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος θὰ ἐδίσταζε νὰ διανυκτερεύσῃ, καὶ τὰ μεσάνυκτα ἐζήτησαν νὰ εἰσέλθουν διὰ νὰ μᾶς πετσοκόψουν καὶ νὰ πάρουν ὅ, τι εἴχομεν· καὶ δὲν εἴχομεν ὀλίγα. Καὶ θὰ τὸ κατόρθωναν ἂν δὲν ἦτο μαζῆ μας ὁ Γεωργουλῆς. Μόνος ἀκολουθούμενος ὑφ' ἑνὸς μόνου Μιρδίτου, εἰσπράκτορος, ἤνοιξε τὴν θύραν τοῦ χανίου καὶ μὲ τὸ γιαταγάνι 'ς τὰ δόντια καὶ τὰ κουμπούρια 'στὰ δύο χέρια, ἐρρίφθη κατὰ τῶν κακούργων καὶ τοὺς ἔτρεψεν εἰς τοιαύτην φυγὴν ὥστε εἷς ἐξ αὐτῶν ἔπεσεν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἐπνίγη.

— Φθάνει πιὰ ἀδερφέ, ἀνέκραξεν ἡ σύζυγός του· ὁ ἄνθρωπος θὰ περιμένῃ καὶ εἶνε ἐντροπὴ γιατὶ εἶνε καὶ φίλος.

— Ἔχεις δίκαιον, γυναῖκα. Μάρθα, πὲς τοῦ Γερογεωργουλῆ νὰ κοπιάσῃ ἐδῶ.

Μικρὸν κατόπιν εἰσῆλθεν εὔσωμος ἀνὴρ ὑψηλὸς καὶ εὐθυτενὴς ὡς λεύκη. Εἶχε τὸ πρόσωπον πλατύ, ὀφρῦς δασείας σκιαζούσας δύο μεγάλους μέλανας ὀφθαλμοὺς διαυγεστάτους ἐκφράζοντας γαλήνην ψυχῆς. Ἡλικίαν θὰ τῷ ἔδιδέ τις μεταξὺ 75 καὶ 80. Ἐφόρει πλατέα σαλβάρια ἐκ μέλανος ἐριούχου καὶ ντουλουμᾶν, ἀμφότερα πεποικιλμένα διὰ σειρητίων καὶ ἐκράτει ἀνὰ χεῖρας κομβολόγιον. Μετὰ τοὺς συνήθεις χαιρετισμούς,

— Μὲ συμπάθειο κι' ὅλας, εἶπεν, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην. Ἴσως σᾶς ἔκοψα τὴ *κουβέντα*. Ἴσως εἴχαταν καὶ κανένα κρυφό.

— Ὄχι, Γερογεωργουλῆ, δὲν εἴχαμε κανένα κρυφό. Μόνον ἔχω ἐδῶ καὶ δύο ὥραις ποῦ προσπαθῶ ν' ἀνοίξω τὰ 'μάτια αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἐπάνω σὲ κᾶτι πράγματα ποῦ εἶνε φανερὰ σὰν τὸν ἥλιο καὶ αὐτὸς μὲ ἀντιστέκεται μὲ λόγια, ὅσα βρῆκε 'ς τὰ βιβλία ποῦ διάβασε. Ἔτσι εἶνε αὐτοὶ οἱ νέοι· ἅμα μάθουν γράμματα νομίζουν ὅτι τὰ ἠξεύρουν ὅλα. Ἐδῶ βλέπει φῶς φανερὰ πῶς σχεδὸν δὲν ἔκλεισαν οἱ δρόμοι, πῶς ὁ παρᾶς ἔφυγε σὲ ξένους τόπους καὶ μᾶς ἄφησε τὴν φτώχια, τὴν πεῖναν, καὶ τὴν γύμνα, ἐδῶ μὲ δύο ξεπόλυτους ψευδομάρτυρας μουσουλμάνους σ' ἁρπάζουν τὸ τσιφλῆκι σου, τὸ σπῆτί σου, ἐδῶ κανεὶς δὲν εἶνε ἀσφαλὴς ὅτι τὸ κεφάλι του θὰ σταθῇ 'ς τὸ κορμί του, ἐδῶ κάθε στενοῦρα, κάθε λάκκος, κάθε δερβέντι καθημέρα σχεδὸν βάφεται μὲ αἷμα, καὶ ἡ ἀφεντιά του κάθηται καὶ μοῦ λέγει θεωρίαις καὶ μοῦ ὑπόσχεται ὅτι δὲν θὰ περάσουν πολλὰ χρόνια καὶ θὰ μᾶς βρέχῃ μέλι καὶ γάλα καὶ θὰ χιονίζῃ μάνα.

— Καὶ ἂν ἀκόμα οὔλοι οἱ ἅγιοι 'ρθοῦν νὰ βοηθήσουν, πάλι εἶν' ἀδύνατο 'κόμα μιὰ φορὰ νὰ δῇ ἄσπρη 'μέρα αὐτὸ τὸ βασίλειο, εἶπε ὁ Γερογεωργουλῆς μετὰ σοβαρότητος δικαστοῦ ἀπαγγέλλοντος καταδικαστικὴν ἀπόφασιν.

— Καὶ διατί ; τὸν ἠρώτησα.

— Γιατὶ ἀπὸ 'δῶ καὶ τόσα χρόνια ὁ θεὸς σήκωσε πιὰ τὸ χέρι του τελειωτικὰ ἀπὸ 'πάνω του, μοὶ ἀπήντησε μετὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε σοβαρότητος.

— Δὲν τὸ καταλαβαίνομε αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, 'ξήγησέ μάς το καμπόσο, τῷ εἶπεν ὁ οἰκοδεσπότης καμμύσας μοι πονήρως τὸν ἕνα ὀφθαλμόν του ὡς ἵνα μοὶ εἴπῃ «τώρα θ' ἀρχίσῃ καὶ θὰ ἴδῃς ἂν σοὶ εἶπον ἀλήθειαν ἢ ὄχι.»

Τὸ πῦρ ἐν τῇ ἑστίᾳ ἐπιμελῶς ὑποτρεφόμενον ὑπὸ τοῦ οἰκοδεσπότου ἐλαμπύριζεν διαχέον γλυκεῖαν θερμότητα, ὁ βορειᾶς ἔξω ἐξηκολούθει νὰ φυσᾷ παγερὸς καὶ ὁ Γερογεωργουλῆς δὲν ἐδείκνυε πολλὴν διάθεσιν ν' ἀφήσῃ τόσον ἐνωρὶς τὴν καλὴν συντροφίαν.

Δὲν περιέμεινε λοιπὸν νὰ τὸν παρακαλέσωσι καὶ ἐκ δευτέρου.

— Ἀφοῦ ἔχετε ὄρεξιν νὰ τ' ἀκούσητε, ἀπεκρίθη, μετὰ χαρᾶς σας νὰ σᾶς τὸ πῶ.

Καὶ ἤρξατο ὡς ἀκολούθως.

Γ'

Ὅταν ὁ ἅγιος Κωνσταντῖνος ἔχτισε τὴ πόλι, χάλασε τὰ εἴδωλα καὶ στερέωσε τὸ βασίλειο, ἔφερε 'ς τὴ πόλι τὸν τίμιο σταυρὸ ποῦ σταυρώθηκε ὁ Χριστός μας καὶ τὸ ἅγιο κανίστρι ποῦ 'χε βάλει τοὺς ἄρτους κ' εἶχε χορτάσει χιλιάδες λαὸν χωρὶς νὰ σωθῇ τὸ ψωμί. Τὰ εἶχαν τὸ λοιπὸν αὐτὰ μέσα 'ς τὸ θησαυρὸ καὶ τὰ φυλάγαν 'μέρα καὶ νύχτα.

Ὡς ποῦ ἦταν αὐτὰ μέσ' 'στὴ πόλι, τὸ βασίλειο ἦταν ἀτράνταχτο. Δὲν περνοῦσε χρονιὰ ποῦ νὰ μὴν πέσουν καταπάνω 'Ατζέμιδες, 'Αραπάδες, Ροῦσσοι, Βουργάροι, Φράγκοι, Τοῦρκοι καὶ λογιῶν λογιῶν μελέτια, μὲ ἀμέτρητα ἀσκέρια, μὲ ἀρμάδες φοβεραῖς ζητῶντας νὰ πάρουν τὸ παράδεισο τῆς γῆς. Χύνονταν γαίματα ποτάμια, ἔπαιφταν κορμιὰ στρῶσι 'σὰν ἀχλάδια, τὸ πρᾶμμα πολλαῖς φοραῖς ἤρχονταν 'ς τὸ *νῦν καὶ ἀεὶ* καὶ οὔλοι 'λέγαν πῶς 'πάει πιά. Μὰ τοῦ κάκου. Ἡ δύναμι τοῦ τίμιου Σταυροῦ κατατσάκιζε τὸν ὀχτρό· καὶ ἡ εὐλογία ἀπ' τὸ ἅγιο πανέρι ἔχυνε πλοῦτο τόσο πολὺ ποῦ παλληκάρια ἀνδρειωμένα ἔτρεχαν ἀπ' οὔλα τὰ μέρια τοῦ κόσμου γιὰ νὰ πολεμήσουν μετ' ἐμᾶς.

Ἔτσι τσακισμένος μιὰ φορὰ ὁ Σουλτάνος τῆς Ἀδριανοῦς γύριζε 'στὴ καθέδρα του μὲ τὴ λύπη μέσ' 'στὴ καρδιά. Κανένα βετζάλι δὲν κουτοῦσε νὰ σηκώσῃ 'μμάτι νὰ 'δῇ τὸ πρόσωπό του, γιατὶ ἦταν φοβερὸς ἀπ' τὸ θυμὸ καὶ τὴ 'ντροπή, κατάλαβες. Ἕνας γιαβέρης (ὑπασπιστής) πολὺ ἀγαπημένος τοῦ Σουλτάνου, γιατὶ ἦταν ἀδερφὸς τῆς Σουλτάνας καὶ νέος ὄμορφος καὶ εὐγενικὸς 'ς τὸ τρόπο, τῶβαλε βουλὴ καὶ ἀπόφασι νὰ μὴ 'ψηφίσῃ τὴν ὀργή του καὶ νὰ τοῦ κουβεντιάσῃ γιατὶ εἶχε κάτι σημαντικὸ πρᾶμμα νὰ τοῦ 'πῇ. Αὐτὸς ὁ νέος ἦταν ἕνα μεγάλο βετζάλι. Ὁ πατέρας του ἦταν κράλης 'στὰ μέρη τῆς Βουργαριᾶς, καὶ ἀφοῦ τὸν νίκησε ὁ Σουλτάνος, πῆρε τὸ βασίλειό του, πῆρε τὸ κορίτσι του γιὰ γυναῖκα καὶ ἔκαμε Τοῦρκο τὸ παιδί του, ποῦ 'ταν μόνον δέκα χρονῶν ἀγόρι.

Μιὰ 'μέρα τολοιπὸν σήκωσε δειλὰ δειλὰ τὸν *μπερτέ*, πῆρε τὴν ἄκρα τοῦ *κετσέ*, τὴ φίλησε, τὴν ἔφερε 'ς τὸ γλέφαρό του καὶ γονατιστὸς περίμεινε. Ὁ Σουλτάνος γιατὶ τὸν ἀγαποῦσε πολύ, δὲ 'θύμωσε καὶ τοῦκαμε νέμα νὰ 'πῇ τί ἤθελε.

— Ἀφέντη μου καὶ πολυχρονεμένε βασιλειᾶ, βεζνὲς τῆς δικαιοσύνης, ἴσκιος τοῦ θεοῦ, μὴ λυπᾶσαι γιατὶ δὲ 'μπορέσαμε νὰ πάρωμε τὴ Πόλι. Δόξα 'ς τὸ προφήτη, ἡ ἀνδρεία τοῦ Μουσουλμάνου 'μπροστὰ 'ς τὸ γκιαιούρη εἶναι σὰν ὁ πλάτανος 'μπρὸς 'ς τὸ καλάμι, μὰ ὅλα τὰ ἀσκέρια τῆς Οἰκουμένης νὰ εἶχες, πάλι ἦταν ἀδύνατο νὰ τὴν πάρῃς.

— Γιατί ; τὸν ῥωτᾷ ἄγριος ὁ Σουλτάνος.

— Γιατὶ δὲν εἶνε γραμμένο, καὶ γιὰ πῶς : Ἡ γιαγιά μου ποῦ ἦταν πολίτισσα, θυμᾶμαι πῶλεγε, ἤμαν τότες μικρὸ παιδί, πῶς 'ς τὸ μεγάλο τὸ παλάτι κοντὰ 'ς τὴ ἅγια Σοφιὰ εἶνε κάτι Χαμαϊλιὰ τοῦ Χαζρέτι-Ἰσοῦ (ὅπως λὲν αὐτηνοὶ τὸ Χριστό μας) καὶ ὡς ὁποῦ αὐτὰ τὰ χαμαϊλιὰ φυλάγονται ἐκεῖ, ἡ Πόλι δὲ πέρνεται.

Ὁ Σουλτάνος ἔπεσε σὲ συλλογή!

— Μὰ ἂν θέλῃ ὁ Ἀφέντης μου, εἶπε πάλι ὁ γιαβέρης, θὰ κάμω τ' ἀδύνατα δυνατά, τὴ γῆ θὰ σχίσω γιὰ νὰ τὰ πάρω ἀπ' ἐκεῖ μέσα.

Ἄρεσε πολὺ 'ς τὸ Σουλτάνο αὐτὸς ὁ λόγος τοῦ γιαβέρη καὶ τὸν εἶπε νὰ τὸ κάμῃ.

Τὴν ἴδια 'μέρα τολοιπὸν ἅμα σουρούπιασε καβαλικεύει τὸν ἀράπη του καὶ σὲ πέντε ὧραις ἀπάνω, σὰν ἀέρας, νάτος 'μπρὸς 'ς τὸ Ἐδρινε-καποῦ τῆς Πόλης.

— Θέλω νὰ 'μιλήσω τοῦ Βασιλειᾶ, λέει 'ς τοὺς φυλακάδας, ἔχω νὰ τοῦ πῶ μεγάλα πράμματα, σημαντικὰ πράμματα.

Μηνοῦν τοῦ βασιλειᾶ πῶς ἕνας ὄμορφος καβαλάρης 'ντυμένος 'ς τὸ χρυσάφι καὶ 'ς τὸ μάλαμα ζητεῖ νὰ τοῦ 'μιλήσῃ.

— Ἄστε τον νὰ 'ρθῇ, λέει ὁ βασιλειᾶς.

Τόμ καὶ βγῆκε 'μπροστά του ἔπεσε καὶ τὸν προσκύνησε καὶ τοῦ λέει.

— Ἀφέντη βασιλειᾶ, ἐγὼ εἶμαι συγγενής σου· ἡ μητέρα τοῦ πατέρα μου ἦταν βασιλοποῦλα, καὶ εἶπε ὀνόματα καὶ σημάδια. Ἡ Τουρκιὰ σκότωσε τὸν κύρη μου καὶ 'μᾶς πῆρε σκλάβους. Τόσο καιρὸ τώρα μὲ τὸ σταυνὸ ἤμουν Τοῦρκος καὶ κρυφὰ Χριστιανός· καιρὸν παραμόνευα νὰ 'ῥῶ νὰ φύγω· τὸν 'ῥῆκα, ἔφυγα κ' ἦρθα τώρα νὰ δουλέψω τὴ βασιλεία σου.

Χάρηκε πολὺ ὁ βασιλειᾶς καὶ τὸν ἄνοιξε τὴν ἀγκαλιά του. Τὸν τίμησε, τὸν πάνδρεψε μὲ μιὰ ἀρχόντισσα, τοῦδωκε οὔλα τὰ πιστὰ καὶ τὸν ἔκαμε καὶ βεζίρη του καὶ κάθε 'μέρα δὲν εἶχε λόγια νὰ 'παινῇ τὴν ἀξιότητά του, γιατὶ ἦταν κρυφὸς κατεργάρης.

Μὰ καθὼς θὰ δῆτε πιὸ ὕστερα τοῦ ἔκαμε πολὺ κακό, γιατὶ καθὼς εἶνε ἀδύνατο νὰ γενῇ τοῦ γουρουνιοῦ ἡ τρίχα μετάξη, ἔτσι ἀδύνατο εἶνε νάχῃ καὶ τοῦ Βουργάρου τὸ παιδὶ 'μπιστοσύνη καὶ τάξι.

Πέρασαν ἔτσι κατὰ πῶς σᾶς εἶπα κάμποσα χρόνια. Ξάφνω ἕνα πουρνὸ ἡ βάρδιαις δίνουν εἴδησι πῶς ἤρχονταν μεγάλη μαυρίλα. Ὡς ποῦ νὰ βασιλέψῃ ὁ ἥλιος γέμισαν οἱ κάμποι καὶ τὰ 'ψώματα ἀπὸ ἀναρίθμητο ἀσκέρι, πεζοὶ καὶ καβαλαρία· ἀντιλαλοῦσε ὁ τόπος ἀπὸ χλεμετρίματα τῶν ἀλόγων, ἀπὸ τοὺς ντοβάδες τῶν δερβισσάδων καὶ ἀπὸ τὸ βουητὸ τῶν ἄλλων.

Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἐρθῆ πάλι νὰ πάρουν τὴ Πόλι.

Μὲ θάρρος ἁρματώθηκε ὁ βασιλειᾶς καὶ βγῆκε νὰ πάρῃ τὸ *κομάντο* ἀπ' τὸ πόλεμο. Βλέπει τὸ ἀσκέρι του ὀλίγο καὶ φοβισμένο καὶ τὰ πρωτοπαλλήκαρα χωρὶς κουράγιο, κ' ἀπ' τοὺς ξένους, ποῦ ἄλλαις φοραῖς ἔτρεχαν μελίσσια νὰ βοηθήσουν, τώρα μονάχα μιὰ χούφτα.

— Γιατί ἔτσι ; ῥωτᾷ τὸ βεζίρη του, ποῦν' ὁ λαός μου, γιατὶ δὲν τρέχει 'ς τὰ ἅρματα ;

— Τοῦφυγε ἡ καρδιά, τ' ἀποκρίνεται ὁ βεζύρης καὶ σκρόπισε 'ς ταῖς ἐκκλησιαῖς νὰ παρακαλῇ.

— Ποῦνε οἱ φίλοι μας οἱ Φράγκοι, γιατὶ δὲν ἔρχονται νὰ μᾶς βοηθήσουν ;

— Ζητοῦν χρυσάφι, πολὺ χρυσάφι, ἀφέντη μου, τοῦ λέει ὁ βεζύρης.

— Δόστε τους, 'ς αὐτὴ τὴν ὥρα δόστε ὅ,τι ζητοῦν, μὴ τὰ λυπᾶσθε, φθάνει μονάχα νὰ τσακίσωμε 'κόμα αὐτὴ τὴ φορὰ τὸν ὀχτρὸ τῆς πίστης.

— Δὲν ἔμεινε πιὰ τίποτα, ἀφέντη μου, στέρεψαν ὅλα.

— Γλήγορα τὸ ἅγιο κανίστρι, φέρτε νὰ παρακαλέσω μὲ αὐτὸ τὸ Μεγαλοδύναμο.

Σιωπὴ ἄκρα, κανεὶς δὲν κρένει.

— Μωρὲ τί σωπᾶτε ; τί δὲν κρένετε; τοὺς ῥωτᾷ τότες μὲ θυμὸ ὁ βασιλειᾶς.

Μὰ αὐτοινοὶ πάλι οὔλοι στέκονται 'λόγυρά του, σωποῦν καὶ μονάχα τὰ δάκρυά τους τρέχουν σὰ βρύσι καὶ στεναγμὸς βαθὺς φουσκόνει τὰ στήθια τους.

Πείκασεν ἀμέσως ὁ βασιλειᾶς τὸ κακὸ ποῦ γένηκε καὶ ῥάγισ' ἡ καρδιά του.

— Ποῦνε τὸ Τουρκόπουλο ; Φωνάξτε το νἄρθῃ 'δῶ.

— Ἀπὸ τὰ ψὲς δὲν φαίνεται πουθενά, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ βεζίρης.

— Κατάλαβα, εἶπε· μᾶς ἔκλεψε ὁ θεοκατάρατος τὰ ἅγια φυλαχτά, πάει πιὰ ἡ βοήθεια μας, ἡ σωτηρία μας, καὶ ἄρχισε νὰ κλαίῃ τότες πύρινα δάκρυα, καὶ μαζῆ του 'λόλυζαν κ' οἱ ἀρχοντάδες.

— 'Ακοῦστ', ἀνδρειωμένα μου παιδιὰ κ' ἀγαπημένα μου ἀδέρφια, ἔσκουξε γιὰ νὰ τον ἀκούσουν οὔλοι. Ἂς γείνῃ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, ἂν αὐτὸ ἦναι τὸ θέλημά του. Γιὰ 'μᾶς δὲν μένει πιὰ τίποτα 'ς αὐτὸ τὸ κόσμο παρὰ νὰ πολεμήσουμε μὲ ἀνδρεία καὶ ἂν ἦνε γραμμένο νὰ πέσουμε, νὰ πέσουμε τιμημένα καὶ δοξασμένα. Ὁ καθένας μας νὰ πολεμήσῃ γιὰ ,κατό, γιὰ χίλιους καὶ νὰ 'πουλήσῃ πολὺ ἀκριβὰ τὸ γαῖμά του. Τὰ σπαθιά σας φόρα καὶ οὔλ' μέσ' 'ς τὴ φωτιά.

Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ, εἶπε, καὶ ἀφοῦ ἔκαμε τὸ σταυρό του, χύθηκε πρῶτος καταπάνω 'ς τὸν ὀχτρό.

Καὶ ἀρχίνησεν ὁ πόλεμος καὶ βάσταξε ἑφτὰ 'μέρκις κ' ἑφτὰ νύχταις· οὐρανὸς δὲν φαίνουνταν, οὔλα ἦταν μαυρίλα, σκοτάδι, ἀντάρα καὶ ἀδιάκοπαις ἀστραπαῖς καὶ βρονταῖς, ποῦ θαρροῦσες πῶς ἦρθε τὸ τέλος τοῦ κόσμου, πῶς θ' ἀνοίξῃ ἡ γῆ νὰ καταπιῇ τὴν πλάσι τοῦ Θεοῦ. Πθαμὴ τόπο δὲν εἶχε νὰ πατήσῃς ἀπ' τὰ κορμιὰ καὶ τὸ γαῖμα 'ς τοὺς δρόμους ἔτρεχε τόσο πολὺ ποῦ 'μποροῦσε νὰ κολυμπήσῃ ἕνα μοσχαράκη.

Σ' ταῖς ὀχτὼ ἔπαψε ἡ βοὴ κ' ὁ πόλεμος.

Ὁ βασιλειᾶς μας, ἀρχοντάδες μου, εἶχε πέσει ἀνδρειωμένα, τιμημένα καὶ δοξασμένα κατὰ πῶς τὸ εἶπε· Οἱ Τοῦρκοι πῆραν τὴ πόλι τὴ θεόχτιστη· Ἱμάμης λάλησε 'πάνω 'ς τὴν ἁγιὰ Σοφιά· Σουλτάνος κάθησε 'ς τὸ θρόνο τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἀρχόντισσαις, ἀρχοντοπούλαις κ' ἀρχοντόπουλα σέρνονταν ἀπ' τὰ μαλλιὰ 'ς τὰ χαρέμια καὶ 'ς τὴ σκλαβιά.

Δ'.

Καὶ μεγάλωσε καὶ μεγάλωσε ὁ Τοῦρκος καὶ πῆρε κάστρα καὶ κυρίεψε βασίλεια καὶ σκότωσε κράληδες καὶ πριγκηπάδες καὶ ἀφεντάδες, καὶ πῆρε ταῖς βασιλοπούλαις γιὰ γυναῖκες καὶ ταῖς ἀρχόντισσαις γιὰ σκλάβαις καὶ ξεκλήρωσε τὸ βασιλικὸ γένος.

Τ' ἀσκέρια του κινοῦσαν μὲ ἅρματα ἀσημένια καὶ γύριζαν μὲ μαλαματένια. Κανένας δὲν ἀποκουτοῦσε νὰ τὰ βάλῃ μαζῆ του καὶ ὅταν αὐτὸς κατέβαζε τὰ φρύδια του, φόβος καὶ τρομάρα ἔπιανε τὴ Φραγκιά. Οἱ κράληδες καὶ οἱ βηγάδες της ποῦ τοὺς φασκέλωνε κάθε φορά, ἦταν σὰν γύφτοι 'μπροστὰ του 'ς τὸ πλοῦτος καὶ 'ς τὸ σαλτανάτι. Μὴ γὰρ δὲν εἶχε τὰ ἅγια

φυλαχτά μας μαζῆ του 'ς τὴ πόλι μέσα;

Ποῦ τότες δανεικὰ ἀπὸ γκιαούρηδες κατὰ πῶς τώρα, καὶ ποῦ στενοχώριαις καὶ πίκραις; Οἱ πασσάδες καὶ οἱ ἐφέντηδες ζοῦσαν σὰν Σουλτάνοι καὶ ὁ Σουλτάνος σάν... θεός... Πφιού, Πφιού, ἡμαρτον Κύριε, συγχώρησέ με. Καὶ ὁ Γερογεωργουλῆς ἐνταῦθα ἔπτυσε δὶς ἐν τῷ κόλπῳ του, ποιήσας τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἐπανέλαβε δὲ ὡς ἑξῆς:

Βρὲ αὐτὸς ἔχ' ἐννιὰ ψυχαῖς, εἶπε μιὰ 'μέρα ὁ Μόσκοβος· μονάχα μὲ πόλεμο δὲ θὰ 'μπορέσουμε νὰ τὸν γονατίσωμε. Πρέπει νὰ κάνωμε σκέψι νὰ βροῦμε μὲ τί ἄλλον τρόπον νὰ τοῦ σπάσουμε τὰ κόκκαλα.

Καὶ κάλεσε τοὺς βοεβοδάδες καὶ τοὺς ὁσπαδάρους καὶ ὅλους τοὺς μεγάλους κ' ἔκαμε συμβούλιο μεγάλο καὶ πρόσταξε νὰ πῇ ὁ καθένας τὴν ἰδέα του. Καὶ εἶπε τὸ λοιπὸν ποιὸς τὸ μακρύ του, ποιὸς τὸ κοντό του· μὲ συμπάθειο, τὸ λέει ὁ λόγος. Ἀνάμεσα σὲ τόσους συμβουλάτορας ἦταν κ' ἕνας καλόγηρος, γέρος, πολὺ γέρος. Λέγαν πῶς ὁ Τσάρος τὸν σεβόνταν πολὺ καὶ τὸν εὐλαβοῦνταν γιατὶ ἦταν ἅγιος ἄνθρωπος καὶ γερὸ κεφάλι, λέγαν πῶς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἦταν Ῥοῦσος, μὰ Χιώτης, πῶς ἦταν ἔμπορος καὶ εἶχε πολὺ βίος, πῶς 'ς τὸ χαλασμὸ τῆς Χιώς, τοῦ διαγούμισαν τὸ ἔχει του, ἔσφαξαν τὰ δύο παιδιά του, κοτζᾶ ἄνδες πανδρεμένοι, πῶς πῆραν σκλάβαις καὶ τούρκεψαν ταῖς νυφάδες καὶ ταῖς δύο τσιούπραις του, καὶ πῶς ἀπὸ τὴ μεγάλη λύπη του γίνηκε καλόγηρος θρηνῶντας 'μέρα νύχτα τ' ἀγαπημένα του.

Ὕστερον ἀπὸ οὔλους ζήτησε καὶ αὐτουνοῦ τοῦ καλογήρου τὴ συμβουλὴ ὁ Τσάρος καὶ 'κεῖνος τοῦ τὴν ἔδωκε, μὰ χωριστά, χωρὶς κανένας νὰ τὴν μάθῃ.

Πέρασαν χρόνια. Ἤμαν 'ς τὴ Πόλι γιὰ δουλειά μου. Μιὰ 'μέρα ἀκοῦμε κάτι φοβεραὶς κανονιαὶς ποῦ σπασαν οὔλα τὰ τζιάμια τῶν παραθυριῶν τοῦ παλατιοῦ τοῦ Σουλτάνου καὶ δύο Σουλτάναις λιποθύμησαν.

—Τί νᾶναι, ρωτᾷ ἕνας, τί νᾶναι ρωτᾷ ἄλλος· τέλος τὸ μάθαμε.

Ἦταν ἕνα παρτίδο ρούσσικο, τριπόντε, βουνό, ποὖχε 'ρθῆ νὰ φέρῃ 'ς τὸ Σουλτάνο ἕνα δῶρο τοῦ Μόσκοβου. Ἦταν τότες σατραζάμης ὁ Τοπάλης.

—Ὁ Χ... Πασᾶς; ἠρώτησα ἐγώ, ὁ φοβερὸς ναύαρχος τῆς Τουρκίας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν;

— Ναίσκε ὅλος, μὰ ὄχι δὲ καὶ κατὰ πῶς τὸν λές ἡ ἀφεντιά σου.

— Δὲν ἦτο καὶ μικρὸς ἄνθρωπος, Γερογεωργουλῆ, τῷ εἶπον· διάβασα κάμποσα πράγματα ἐπαινετικὰ δι αὐτόν.

— Πῶς ὁρίζει ἡ ἀφεντιά σου; μοὶ ἀπήντησε ζωηρῶς ὁ Γερογεωργουλῆς, ὡς νὰ ἐπειράχθη· δὲ ξέρω 'γὼ τί λὲν τὰ χαρτιά, ξέρω μονάχα πῶς εἶχε 'ποκάτω 'ς τὸ *κομάντο* του μιὰν ἁρμάδα 'κεῖ πέρα θεόρατη καὶ οἱ 'δικοί μας μὲ ταῖς βάρκαις τὸν 'ντρόπιασαν.

— Ἔλα, μοὶ λέγει ὁ οἰκοδεσπότης, μὴ διακόπτεις τὸν Γερογεωργουλῆ, μὴ σὲ κυριεύῃ αὐτὸ τὸ πάθος ὅτι ὅλα τὰ ἠξεύρεις.

— Ὁ Τοπάλης τολοιπόν, ἐξηκολούθησε ὁ Γερογεωργουλῆς, ἦταν ἕνας φαγᾶς, μὰ τί φαγᾶς, κάραβος μονάχος, ποῦ τῆς Βενετιᾶς οὔλο τὸ φλωρὶ νὰ τὸν ἔρριχνες, πάλιν δὲν τὸν χόρταινες. Λέγαν ὅμως πῶς ὁ Μόσκοβος 'μπόρεσε νὰ τὸν χορτάσῃ καὶ νὰ τὸν φέρῃ 'ς τὰ νερά του. Ἀπὸ τῆς 'μέραις λοιπὸν αὐτουνοῦ τοῦ Τοπάλη ἦρθε τὸ παρτίδο μὲ τὸ δῶρο.

— Σὰν τί πρᾶγμα νὰ ἦτον αὐτὸ τὸ δῶρον; τὸν ἠρώτησεν ὁ οἰκοδεσπότης.

— Μεγάλο πρᾶμμα, τεφαρίκι. Ἦταν ἕνα τζαμὶ μὲ τέσσαρες μιναρέδες. Τὸ τζαμὶ ἦταν οὔλο ἀπὸ καθαρὸ μάλαμα, ἡ σκεπαστὴ ἀπὸ σμάλτο καὶ οἱ μιναρέδες ἀπὸ διαμάντια καὶ μπριλλάντια. Μιλλιούνια ἄξιζε. Σύναξε τὸ λοιπὸν ὁ Σουλτάνος ὅλους τοὺς βεζιράδες καὶ τοὺς πασσάδες καὶ τοὺς βεηλερβέηδες καὶ τοὺς καζασκέρηδες καὶ τοὺς βουκελάδες· ἔλλειπε μονάχα ὁ Σεχισλάμης· δὲν εἶχε ἀφήσει ὁ Τοπάλης νὰ τὸν κράξουν. Καὶ ὅταν ξετύλιξαν 'μπροστά τους τὸ δῶρο, καὶ ἄστραψε τὸ μάλαμα καὶ ἔλαμψαν τὰ διαμάντια καὶ τὰ μπιρλλάντια, «βάϊ βάϊ, εἶπαν οὔλοι, τί πρᾶμμα εἶνε τοῦτο»;

— Μᾶς τὸ στέλνει ὁ Μόσκοβος, λέει ὁ Σουλτάνος, τί νὰ τὸν φιλοδωρήσουμε καὶ 'μεῖς; ἐρωτᾷ.

Σώπασαν οὔλοι καὶ περίμειναν νὰ 'μιλήσῃ ὁ Σατραζάμης κατὰ πῶς τὸ θέλει ἡ τάξι.

— Ἐφέντη μου, 'ποκρίνεται τοῦτος, τῆς πίστης μας πρᾶμμα μᾶς ἔστειλε, τῆς πίστης του πρέπει νὰ τοῦ στείλουμε καὶ 'μεῖς. Ἀπὸ χαζνέ μας βρίσκεται 'κεῖ σὲ μιὰν ἄκρια ἕνα ξύλο σταυρωτὸ μαῦρο παλαιὸ κ' ἕνα παλαιοκάνιστρο. Ἔτσι στέκονται 'κεῖ πεταγμένα. Στοχάζομαι πῶς ἂν τοῦ στείλουμε αὐτὰ θὰ 'φχαριστηθῇ περισσότερα ἀπὸ κάθε ἄλλο.

— Καλὰ τὸ εἶπες, λέει ὁ Σουλτάνος, ἔτσι νὰ γίνῃ.

Ἀπὸ ὀλίγαις ὥραις ὕστερα τὸ ρούσικο ἔκαμνε πανιὰ φέρνοντας μαζῆ του τὰ ἅγια πράμματα καὶ τοὔκαμε ἕνα τέτοιο καιρὸ ποῦ σὲ μιὰ 'μέρα ἔφθασε 'ς τὴν Ὀδέσσα.

Τῶμαθε ὁ Σεχιζλάμης καὶ

— Ἄχ, τί ἔκαμες! λέει τοῦ Σουλτάνου, ἔχασες τὰ θεμέλια ἀπ' τὸ βασίλειό σου.

— Γιατί; πῶς; γιὰ 'κεῖνα τὰ ξυλάκια; τὸν ρωτᾷ ὁ Σουλτάνος.

— Ναί, γιὰ κεῖνα. Τὰ χαρτιά μας λέν, ἀφέντη μου, 'ποκρίνεται ὁ Σεχιζλάμης, πῶς ἀπ' ἐκεῖνα θὰ βαστιέται τὸ βασίλειόμας· ὡς ποῦ θὰ

τὰ ἔχουμε, θὰ ἤμαστε πάντα δυνατοὶ καὶ μὲ παρᾶν καὶ κανένας ὀχτρὸς δὲ θὰ 'μπορέσῃ νὰ μᾶς βάλῃ κάτω.

—Ἀμ τώρα; φωνάζ' ὁ Σουλτάνος 'σὰ παραζαλισμένος.

— Τώρα πάει πιά, τελείωσε γιὰ μᾶς, τ' ἀποκρίνεται ὁ Σεχιζλάμης. Ἐκεῖνος 'ποῦ θάχῃ αὐτὰ τὰ χαϊμαλιὰ θὰ γίνεται μέρα τὴν ἡμέρα δυνατώτερος καὶ πλουσιώτερος καὶ 'μεῖς ἀπ' τὸ κακοῦ 'ςτὸ χειρότερο ὡς ποῦ νἄρθῃ χωρὶς ἄλλο ἡ μαύρη 'μέρα.

Ὁ Σουλτάνος ἔσκυψε κάτω κάτω τὸ κεφάλι του κ' ἔπεσε σὲ τόσους βαθεῖς συλλογισμούς, ποῦ δὲν ἔννοιωσε διόλου τὸν Σεχιζλάμην, ὅταν τάπισω τάπισω βγῆκε κ' ἔφυγε.

— Ἀπὸ τότε λοιπόν, ἠρώτησα ἐγὼ τὸν Γεωργουλῆν, πῆραν τὸν κατήφορον;

— Ναίσκε, μοὶ ἀπήντησεν οὗτος, «ἀπὸ τότες», ἀλλὰ δὲν εἶνε πρὸς τὸ κατήφορο, εἶνε πρὸς τὸ κρέμιο.

—

Ἐνταῦθα ἐπεράτωσε τὴν διήγησίν του ὁ Γερογεωργουλῆς πλήρης πίστεως εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν ὅσων μᾶς εἶπε.

Ὁμολογῶ ὅτι τὸ συμπέρασμα τῆς παραδόσεως ταύτης μὲ διέθεσε κακῶς, διότι προσέβαλε αὐτὰς τὰς βάσεις τοῦ οἰκοδομήματος τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν προσδοκιῶν τοῦ γένους μας, διότι ἀπεμπώλει εἰς ξένους τὴν κληρονομίαν τῶν πατέρων μας.

Προσέβλεψα λοιπὸν τὸν Γερογεωργουλῆν μὲ βλέμμα οἴκτου, περιφρονήσεως, διότι ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς τι ἀνδράποδον θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, ὡς τι κιβώτιον ἀκουστικὸν ἀσυνειδήτως ἀντηχοῦν ἐκ τῶν προφητικῶν προρρήσεων τοῦ Ἀγαθαγγέλου. Ἠθέλησα μόλα ταῦτα νὰ βεβαιωθῶ περισσότερον περὶ τούτου.

—Φρονεῖς λοιπόν, Γερογεωργουλῆ, τῷ εἶπον, ὅτι ἡ Ῥωσία θὰ πάρῃ τὴν Πόλιν καὶ τὴν ἁγιὰ Σοφιά, ἀφοῦ βέβαια αὐτὴ κατέχει τώρα τὰ ἱερὰ ἐκεῖνα λείψανα;

— Φρονῶ, λέει; μοὶ ἀπαντᾷ. Καὶ ποιὸς ρωτᾷ τί φρονῶ καὶ τί φρονεῖς. Ῥώτα τί εἶπε ὅταν ξεψύχησε 'κεῖνος ὁ ἅγιος ἄνθρωπος ποῦ συμβούλεψε τὸ Τσάρο.

— Τί εἶπε; ἠρωτήσαμεν ταὐτοχρόνως ἐγὼ καὶ ὁ οἰκοδεσπότης τὸν Γερογεωργουλῆ.

— Εἶπε, ἀφεντάδες μου, πῶς Κωνσταντῖνος θεμέλιωσε τὴν πόλι, Κωνσταντῖνος τὴν ἔχασε καὶ Κωνσταντῖνος πάλι θὰ τὴν ξαναποκτήσῃ.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ, 9 Ἰανουαρίου 1888.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΚΛΕΩΝΑΣ.

Οἱ ἐν τῇ θεωρίᾳ μόνον ἠθικοὶ ἄνθρωποι ὁμοιάζουσι τὸν κατέχοντα ὄφασμα καὶ μὴ κατασκευάζοντα ἔνδυμα ἐξ αὐτοῦ.

ΟΙ ΠΡΟΔΡΟΜΙΤΑΙ

(Θρησκευτικὰ ἔθιμα ἐν Καταφυγίῳ τοῦ Ὀλύμπου.)

Τίς δὲν ἐνθυμεῖται μεθ' οἵας χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης τῷ ὄντι πνευματικῆς ἑώρταζε παῖς ὢν τὰς μεγάλας θρησκευτικὰς ἑορτάς; Ἓν μικρὸν δῶρον τῶν γονέων αὐτοῦ, ἕν ἔνδυμα καινουργές, ἕν ζεῦγος στιλπνῶν ἐμβάδων ἠδύναντο νὰ διεγείρωσιν ἐν τῇ τρυφερᾷ αὐτοῦ καρδίᾳ τὰ θυμηδέστερα τῶν αἰσθημάτων. Ὁποία ἀφέλεια παιδική! Εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ἀμέριστος ἡ χαρὰ ἐν τῇ τοιαύτῃ ἡλικίᾳ, καθ' ἣν εἰς οὐδεμίαν ἔρχεται συνάφειαν ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὰς βιωτικὰς μερίμνας, ἄλλους ἔχων ἵνα φροντίζωσι περὶ αὐτοῦ. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ἐπὶ γῆς εὐδαιμονίας αὐτοῦ, ἐποχὴ καθ' ἣν ζῇ ἐν τῷ κήπῳ τῆς Ἐδὲμ οὐδεμίαν ἢ ὀλίγας καὶ ἀνεπαισθήτους λύπας αἰσθανόμενος. Πόσον περιφρονεῖ τότε καὶ τοῦ ψύχους τοῦ χειμῶνος καὶ τῆς δριμύτητος τοῦ παγετοῦ! Ἐνθυμοῦμαι μετὰ πόσης ἀδιαφορίας διεσχίζομεν τὰς παχείας στιβάδας τῆς χιόνος καὶ ἐπὶ τῶν πάγων ὁδεύοντες περιηρχόμεθα τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου κρατοῦντες τὸ δοχεῖον τοῦ ἡγιασμένου ὕδατος, δι' οὗ ὁ ἱερεὺς κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανείων ἐφώτιζε τοὺς χριστιανούς του. Ἀλλ' ἡ χαρά μου ἔφθανεν εἰς τὸ κατακόρυφον τὴν ἑορτὴν τοῦ Προδρόμου, ὅτε ἀνέμενον ἀπὸ πρωΐας τοὺς *Προδρομίτας* ἐν τῇ οἰκίᾳ, ὅπως μᾶς τραγῳδήσωσιν.

Ὅπως πολλὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα καὶ δόξαι τῶν ἀρχαίων, οὕτω καὶ οἱ ἐαρινοὶ αὐτῶν παιάνες δι' ὧν ὁ λαὸς τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ χαρὰν ἐξεδήλου ἀπαλλαττόμενος τῶν τοῦ χειμῶνος ταλαιπωριῶν κατὰ τὴν μαρτυρίαν πολλῶν συγγραφέων, διετηρήθησαν παρ' ἡμῖν μετὰ τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν ἀρχεγόνου χαρακτῆρος αὐτῶν. Καὶ ποῦ μὲν οὗτοι ψάλλονται νῦν περὶ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου κατὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς χελιδόνος, ποῦ δὲ τὴν ἑορτὴν τοῦ Λαζάρου ἢ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

Ἐν τῇ πατρίδι μου ἔθος ἐπεκράτησεν, ἵνα ψάλλωνται κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Προδρόμου, ἥτις εἶναι καὶ ἡ ἐπισφράγισις τῶν μεγάλων χειμερινῶν ἑορτῶν. Περιβάλλονται δὲ θρησκευτικόν τινα καὶ ἐπίσημον χαρακτῆρα. Διότι δὲν ψάλλονται ὡς ἀλλαχοῦ ὑπὸ παίδων ἀσυναρτήτως καὶ ὑπὸ παρθένων ἀλλ' ὑπὸ ἐνηλίκων ἀνδρῶν περιερχομένων ἐν τάξει τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου κατὰ ὁμάδας καὶ καλουμένων ὡς ἐκ τῆς ἑορτῆς *προδρομιτῶν*. Τοὺς *προδρομίτας* τούτους καὶ τοὺς παιάνας αὐτῶν, οἵτινες παῖδα ὄντα μὲ ἔτερπον, ἐπιχειρῶ νὰ περιγράψω νῦν ὡς ἔχω μνήμης, ὅπως χρησιμεύσωσιν ὡς ἱστορικὴ πλέον μελέτη, διότι τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου ὁσημέραι χαλαρουμένου διὰ τῆς δουλικῆς ἀπομιμή-

σεως ξένων ἠθῶν καὶ ἐθίμων, ἅτινα ὡς τρυγία τοῦ ἐκ δυσμῶν πολιτισμοῦ ἀδιακόπως πρὸς ἡμᾶς ἐκφορτίζονται, κινδυνεύουσι καὶ οὗτοι νὰ ἐκλίπωσιν ὁλοτελῶς.

Τὴν ἑορτὴν τοῦ Προδρόμου μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς Ἐκκλησίας συναθροίζονται πανηγυρικῶς οἱ ἄνδρες ἐν τῇ παρακειμένῃ εὐρυχώρῳ ἀγορᾷ καθ' ὁμίλους διαλεγόμενοι, ἀστειολογοῦντες καὶ βρέχοντες ἀλλήλους ὑπὸ τὴν ὁμιχλώδη ἀτμόσφαιραν τοῦ ἐν ὀρεινῇ κοιλάδι κειμένου χωρίου καὶ ἐπὶ χιονοστρώτου ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐδάφους. Ἐν τῇ φαιδρᾷ ἐκείνῃ ὁμηγύρει ἐκλέγονται τῇ παρακελεύσει τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐπιτρόπου τέσσαρες ἐκ τῶν καλλιτέρων τραγῳδιστῶν κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐνοριῶν τοῦ χωρίου. Οὗτοι δὲ συγκροτοῦντες περὶ αὐτοὺς ὁμάδας ἀπὸ 8—10 ἀτόμων περιέρχονται ἀπὸ πρωΐας τὰς οἰκίας ᾄδοντες μέχρις ἑσπέρας.

Ἐν ἑκάστῃ οἰκίᾳ παρατίθεται αὐτοῖς τράπεζα πλήρης κρεάτων, τυροῦ, πλακούντων, οἴνου καὶ ὀπωρῶν. Περὶ δὲ τὴν τράπεζαν καθήμενοι ὁκλαδὸν ἀπογεύονται τῶν παντοδαπῶν ἐδεσμάτων ἐναποθέτοντες καὶ πλεῖστα αὐτῶν τὰ μᾶλλον εὐκόμιστα ἐν ἀσκοῖς καὶ ἀμφορεῦσιν, οὓς φέρουσιν ἐπὶ τούτῳ παῖδες σκευοφόροι. Εἰς δύο δὲ διῃρημένοι χοροὺς ᾄδουσιν εἶτα ἐκ περιτροπῆς ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας κατάλληλον ᾆσμα ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ ἐγκωμιασμοῦ τοῦ οἴκου ὧδε:

Διὰ τὸν οἶκον.

Ἐδῶ σὲ τούτην τὴν αὐλὴ τὴ μαρμαροστρωμένη
ἐδῶχουν χίλια πρόβατα καὶ δυὸ χιλιάδες γίδια.
Σ' τὸν κάμπο τὰ κατέβαζαν νὰ τὰ περιβοσκήσουν,
καὶ 'ς τὸ βουνὸ τἀνέβαζαν νὰ τὰ νεροποτίσουν.
Κι' ὁ βασιληὰς ἐδιάβαινεν ἀπὸ τὸ ταξειδιό του,
τὸ μαῦρό του κοντοκρατεῖ, καὶ τὸ βοσκὸ ῥωτάει:
—Βρὲ τσιόμπανε, βρὲ πιστικέ, βρὲ καγκελοφρυδάτε,
τὸ τίνος εἶν' τὰ πρόβατα τἀργυροκουδωνάτα;
—Τἀφέντη μας τὰ πρόβατα τἀργυροκουδωνάτα.
—Καὶ τίνος εἶναι τὸ μαντρὶ μὲ τὸ φλωρὶ πλεγμένο;
—Τἀφέντη μας καὶ τὸ μαντρὶ μὲ τὸ φλωρὶ πλεγμένο.

Διὰ τὸν οἰκοδεσπότην.

Ἀφέντη μου πρωτότιμε καὶ πρωτοτιμημένε,
πρῶτα σὲ τίμησεν ὁ θεὸς κι' ὕστερ' ὁ κόσμος ὅλος,
σὲ τίμησε κι' ὁ βασιληὰς νὰ πᾷς νὰ στεφανώσῃς.
Φκιάνεις στεφάνια 'πὸ φλωρὶ καὶ τὰ κηρὰ π' ἀσῆμι
καὶ τὸ στεφανομάντηλο ὅλο μαργαριτάρι
. . . . . .
Ὅσ' ἄστρα 'ναι σ' τὸν οὐρανὸ καὶ φύλλα 'ναι σ' τὰ [δένδρα,
τόσ' ἄσπρ' ἔχει ἀφέντης μας, φλωριὰ καὶ καραγρόσια,
μὲ τὸ ταγάρι του μετρᾷ, μὲ τὸ κοιλό του ῥίχνει.
Ἐμέτρησε, ξεμέτρησε τοῦ λείπουν τρεῖς χιλιάδες,
καὶ τὴν καλή του ῥώτησε καὶ τὴν καλή του λέγει:
—Καλή μου, ποῦναι τἄσπρά μας, καὶ ποῦναι τὰ φλω- [ριά μας;
—Ἐγὼ λεγα, ἀφέντη μου, νὰ μὴ μοῦ τὸ ῥωτήσῃς,
καὶ τώρα ποῦ μὲ ῥώτησες, θὰ σοῦ τὸ 'μολογήσω,
πολλοὶ φίλοι μᾶς ἔπεσαν καὶ τἄκαμαμε χ ἀ ρ τ ζ ι.

Διὰ τὴν οἰκοδέσποιναν.

Δὲν πρέπουν τἀργυρᾶ κομπιὰ σ' τὸ πράσινο τὸ ῥοῦχο,
δὲν πρέπει τὸν ἀφέντη μας νὰ παίζῃ μὲ τὴν κόρη.
Σ' τὰ γόνατα νὰ τὴν κρατῇ σ' τὰ μάτια τὴν κυττάζῃ
—Κόρη μ' δὲν εἶσαι ῥόδινη, κόρη μ' δὲν εἶσαι ἄσπρη.
—Σὰν θέλῃς νἆμαι ῥόδινη, σὰν θέλῃς νἆμαι ἄσπρη,
σύρε σ' τὴν Ἀντριανούπουλι, σύρε σ' τὴ Σαλονίκη,
κι' ἀγόρασέ μου 'ξώπλατο, σερβιώτικο ζωνάρι
νὰ σειῶμαι, νὰ λυγίζωμαι, νὰ φαίνωνται τὰ κάλλη.

Διὰ τοὺς νεογάμους.

Αὐτὸς βαστᾷ τὴν πέρδικα 'πὸ 'πάνω σ' τὰ φτερά του,
κι' ἡ πέρδικα 'λάχεν βαργειὰ καὶ ῥάϊσε τὸ φτερό του.
. . . . . .
Διαλαλητάδες ἔβαζαν ς' ὅλα τὰ βιλαέτια
—ποιὸς ἔχ' ἀσήμι ἄδολο καὶ φλωροκαπνισμένο
νὰ δέσ' ὁ νειὸς τὴ φοῦντά του κι' ἡ κόρη τὰ μαλλιά της.

Διὰ τοὺς νέους.

Σὰν κίνησεν ὁ νειούτσικος νὰ πάῃ νἀρραβωνιάσῃ,
οὐδὲ τὸ ῥοῦχο ἔβανεν, οὐδὲ ζωνάρι ζώνει,
μόν' ἔρριξε σ' τὸν κόρφο του ἐννιὰ χιλιάδες ἄσπρα,
καὶ τρώγοντας καὶ πίνοντας φιλοῦντας τὰ κοράσια
σώνει ὁ νειὸς τὸν ἔξοδο καὶ τῆς ἐννιὰ χιλιάδες,
κι' ὁ μαῦρος τὸν ἀπόμεινε κι' αὐτὸν τὸν παζαρεύει.
Κι' ὁ μαῦρός του τῷ ἔλεγε, κι' ὁ μαῦρός του τῷ λέγει:
—Μὴ μὲ πωλεῖς, ἀφέντη μου, καὶ μὴ με παζαρεύεις,
βάλε με μῆναν σ' τὴν τ α γ ὶ καὶ δυὸ μῆνες σ' τὸ σταῦλο,
τότε νἀδῇς τὴν τρίχα μου σὰν ἄγριο περιστέρι.

Διὰ τὰς παρθένους.

Μιὰ γερακίνα πλουμιστὴ ἐννιὰ κωδούνια σέρνει,
τὰ τριὰ ἀργυρᾶ, τὰ τριὰ χρυσᾶ, τὰ τριὰ μαλαμμα- [τένια,
τὰ τριὰ σ' τὴν Πόλι πάηναν, τὰ τριὰ σ' τὴ Σαλονίκη,
τὰ τριὰ σ' τὴν Ἀντριανούπολι γιὰ προξενιὰ τῆς κόρης.
Ῥωτοῦσαν καὶ ξαναρωτοῦν ποῦ ναῦρουν τέτοια κόρη
ψηλὴ λιγνὴ σὰν τὸ βεργί, λιανὴ σὰν τὸ καλάμι,
σ' τὸ δαχτυλίδι νὰ διαβῇ σ' τὴ βέργα νὰ περάσῃ,
καὶ σ' τὸ ξευταρακόνταρο νὰ σταυρωθῇ νὰ κάτσῃ.

Διὰ τὰ μικρὰ παιδία.

Ἕνα μικρὸ μικρούτσικο, μικρὸ καὶ χαϊδεμένο,
μικρὸ τοῦχεν ἡ μάνα του σ' τὸ δάσκαλο τὸ πάνει,
κι' ὁ δάσκαλος τὸ ἔκρουε μὲ τὴ χρυσῆ τὴ βέργα.
—Μικρέ μου, ποῦν' τὰ γράμματα; τρανέ μου, ποῦν' ὁ [νοῦς σου;
—Τὰ γράμματα μέσ' τὸ χαρτὶ κι' ὁ νοῦς μου πέρα, [πέρα,
ὁ νοῦς μου πέρα πέρασε σ' αὐταῖς ταῖς μαυρομμάταις
ποὔχουν τὰ μάτια σὰν καυκιά, τὰ φρύδια σὰν γαϊτάνι,
τὸ δόλιο τὸ 'ματόφρυδο 'σὰν γυριστὴ καμάρα.

Διὰ τοὺς ἱερεῖς.

Ἀφέντη μου, σ' τὴν τάβλα σου χρυσαῖς λαμπάδες [καίουν.
. . . . . .
Τὰ μοναστήρια σήμαναν καὶ ἡ ἐκκλησιαῖς διαβάζουν
καὶ τὰ γραμματικούδια σου ψάλλουν τὸ «κ υ ρ ι α λ έ ησο»
. . . . . .

Διὰ τὰς ἱερείας.

Καλογρηοπούλα περπατεῖ σ' τὴν ἄκρη τοῦ θαλάσσιου
μαζώνει πέτραις σ' τὴν ποδιά, λιθάρια σ' τὸ μαντήλι,

πετροβολᾷ τὴ θάλασσα τὴν πικροκυματοῦσα.
—Θάλασσα πικροθάλασσα καὶ πικροκυματοῦσα,
θάλασσα, ποῦν' ὁ ἄντρας σου, καὶ ποῦναι τὰ παιδιά σου.

Διὰ τοὺς ἐγγραμμάτους.

Γραμματικὸς ἐκάθονταν σ' ἀφεντικὸ σαράϊ,
κι' ἔπιασε καὶ κοντύλιαζεν ἐννιὰ χρονῶν μελάνη,
καὶ ἡ μελάνη ἔσταξε κι' ἐβάψαν τὰ ῥουχίτσια.
κι' ἡ κόρη ποῦ τὸν ἀγαπᾷ, καὶ ποῦ τὸν καλοπέρνει,
σ' ἐννιὰ ποτάμια τἄπλήνε κι' ἐβάψαν τὰ ποτάμια.

Διὰ τοὺς ἄρχοντας.

Ἀφέντ' ἀφέντ' ὁλάφεντη, πέντε βολαῖς ἀφέντη,
πέντε βολαῖς ἀφέντεψες καὶ πάλ' ἀφέντης εἶσαι.
Πέντε κρατοῦν τὸ μαῦρό σου καὶ δέκα τὸν σελώνουν,
καὶ δεκοχτὼ παρακαλοῦν—ἀφέντη καβαλίκα—
Καβαλικεύεις, χαίρεσαι, πεζεύεις καμαρώνεις.
Ὅπου πατεῖ ὁ μαῦρός σου πηγάδια φανερώνει,
πηγάδια συρτοπήγαδα, αὐλαῖς μαρμαρωμέναις.

Ἀποχαιρετισμός.

Πολλἄπαμε καὶ ποῦπαμε, τώρα κι' ἀπὸ σιμά του.
Λύσετ' ἀφέντη, λύσετε τὴν ἀργυρῆ σακούλα,
κι' ἂν ἔχῃς ἄσπρα, δός μας τα, φλωριὰ μὴ τα λυπᾶσαι,
κι' ἂν ἔχῃς κἄνα χ α ϊ ρ λ έ, κέρνα τὰ παλληκάρια.
. . . . . .
Ὅσαις ὑγειαῖς τόσαις χαραῖς καὶ φέτο κι' ὅλο ἕνα,
νὰ ζήσῃς χρόνους ἑκατὸ καὶ πεντακόσια φῶτα,
νὰ ζήσῃς σὰν τὸν Ἔλυμπο 'σὰν τἄγριο περιστέρι.

Ὁ οἰκοδεσπότης ἢ ἀντ' αὐτοῦ ἡ οἰκοδέσποινα δωρεῖται αὐτοῖς ἀπερχομένοις ἀργυρᾶ τινα κερμάτια. Ταῦτα δὲ συναγόμενα ἀκολούθως παραδίδονται τῷ ἐπιτρόπῳ τῆς Ἐκκλησίας, ὅστις εἰς ἀμοιβὴν τοῦ κόπου των προσφέρει αὐτοῖς τὴν ἐπιοῦσαν πολυτελὲς γεῦμα. Τὸ δὲ ἑσπέρας συγκροτοῦσι χορὸν ἐν τῷ δημοσίῳ χοροστασίῳ, ἐν ᾧ παρίστανται θεώμενοι ἅπαντες σχεδὸν οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἀμφοτέρων τῶν φίλων. Χορεύοντες δὲ ᾄδουσι διάφορα ᾄσματα, ὧν πρωτεύει κατὰ τὴν τάξιν τὸ τοῦ καπετὰν-Σταθᾶ, γνωστοῦ ἐκ τῆς νεωτέρας ἱστορίας ἁρματωλοκλέπτου τῶν Ἀγράφων ἔχον ὧδε:

Σ' τ' Ἄγραφα κλαίει μιὰ παπαδιὰ μικρὴ παπαδοπούλα,
πῆραν οἱ κλέφταις τὸν ὑγιὸ κι' ἄλλον ὑγιὸν δὲν ἔχει.
Γράφουν χαρτιὰ καὶ προβοδοῦν, γράφουν χαρτιὰ καὶ [στέλνουν.
—Σ' ἐσένα καπετὰν-Σταθᾶ, σ' ὅλα τὰ παλληκάρια,
μὴ μοῦ χαλᾶστε τὸν ὑγιὸ τἄλλον ὑγιὸν δὲν ἔχω.
Τσαπράζια σ' τὸ γραμματικό, πιολὶ σ' τὸν καπετάνο
κι' ἀπῶνα 'σημομάχαιρο 'σ ὅλα τὰ παλληκάρια.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 10ῃ Μαρτίου 1888.

Γ. Παπαγεωργιου.

Οὐδὲν περιποιεῖ μείζονα τιμὴν τῇ γυναικὶ ἢ ἡ ὑπομονὴ αὐτῆς, καὶ οὐδὲν περιποιεῖ αὐτῇ ἥττονα τιμὴν ἢ ἡ ὑπομονὴ τοῦ συζύγου της.

Η ΕΝ ΚΟΡΣΙΚΗι ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΙΚΙΑ

[Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον.]

ΙΖ'

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΙΚΩΝ ΤΟΥΤΩΝ.

Ἐκ τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων τοῦ Δημαρχείου τῶν Καρυῶν, ὡς καὶ ἀνωτέρω διέλαβον, ἐξάγεται ὅτι οἱ ἐν Κορσικῇ ἐγκατασταθέντες ἄποικοι Ἕλληνες ἦσαν ὄχι μόνον Πελοποννήσιοι Οἰτύλιοι, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν, οἷον ἐκ Κυθήρων, ἐκ Πάρου, ἐκ Κῶ, ἐκ Σμύρνης ἐκ Χίου, ἐκ Κρήτης, ἐκ Ψαρῶν, ἐκ Κερκύρας καὶ ἄλλων εἰσέτι πόλεων. Ἐκ τούτου λοιπὸν ἕπεται ὅτι καὶ τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς ἀποικίας ταύτης ὑπῆρξεν ὄχι καθαρῶς Πελοποννησιακόν, ἀλλὰ μικτόν. Οἱ Ἕλληνες οὗτοι, ὡς πληροφοροῦμαι, ἐξηκολούθησαν νὰ ὁμιλῶσι τὴν ἑλληνικὴν καὶ μόνον αὐτήν, σχεδὸν μέχρι τοῦ 1830. Ἕως τότε ὀλίγιστοι ἐξ αὐτῶν ἐγνώριζον τὴν ἰταλικήν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως ταύτης μέχρι σήμερον τὰ πράγματα ἤλλαξαν ὁλοτελῶς. Τὴν σήμερον ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὁμιλοῦσι τὴν ἰταλικὴν ὡς Κορσικανοὶ αὐτόχθονες, τὴν δὲ ἑλληνικὴν μόνοι οἱ γέροντες τὴν ὁμιλοῦσιν.

Συνήθως, ἐν ταῖς κοιναῖς τοῦ βίου περιστάσεσι, τὸ μεγαλείτερον στοιχεῖον ἀπορροφᾷ τὸ μικρότερον, τὸ δὲ ἔργον τοῦτο ἔτι περισσότερον ἐπιταχύνεται, ἐφ' ὅσον τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἶναι ὁμογενῆ. Καθαρῶς ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι, λόγου χάριν, μεταβαίνουσιν εἰς Γαλλίαν καὶ ἐγκαθίστανται ἐκεῖ. Αἱ τοιαῦται οἰκογένειαι μετὰ δύο ἢ τὸ πολὺ τρεῖς γενεὰς ὁλοτελῶς ἐκγαλλίζονται. Καὶ τἀνάπαλιν, οἰκογένειαι τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ἐγκατασταθεῖσαι ἐν Ἑλλάδι, μετά τινας γενεὰς μόνον τὸ ὄνομα τῆς ἀρχαίας καταγωγῆς των διετήρησαν, καὶ τοῦτο ἱκανῶς ἐξελληνισμένον. Ὁ κανὼν οὗτος εἶναι γενικὸς καὶ μόνον ἐξαιρέσεις δέχεται. Τοιαύτη τις ἐξαίρεσις συνέβη καὶ διὰ τὴν ἑλληνικὴν ταύτην ἀποικίαν, ἥτις μετὰ 211 ἐτῶν ὕπαρξιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μεγάλου τούτου Κορσικανικοῦ στοιχείου, ἔτι καὶ σήμερον παρέχει σημεῖα τινὰ ζωῆς καθαρῶς ἑλληνικῆς. Τοῦ φαινομένου τούτου ἐξήγησιν θὰ προσπαθήσω νὰ δώσω ἐν τοῖς ἑφεξῆς.

Ἡ ταὐτότης τῆς θρησκείας, τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων ἀποτελοῦσι ἐν τοῖς ἔθνεσι τὸν σύνδεσμον τῆς ἑνότητος. Οἱ δὲ λαοὶ οἵτινες συνδέονται διὰ τῶν τριῶν τούτων δεσμῶν καλοῦνται ὁμογενεῖς.

Ἡ γλῶσσα εἶναι καὶ λέγεται ζῶσα, ὅταν μεταδίδεται ἀπὸ τὴν μητέρα εἰς τὸ τέκνον, θη-

λάζουαν αὐτό. Ζῶσα δὲ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι ἐκείνη, ἥτις δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὴν γραμματικὴν καὶ τὸ συντακτικόν, ἥτις ἀκρωτηριάζεται ὑπὸ τὸν κάλαμον τοῦ λογίου καὶ τὴν ὁποίαν ὁμιλεῖ ὁ λαός. Τοιαύτην γλῶσσαν εἶχον οἱ πρῶτοι ἄποικοι Ἕλληνες τῆς Κορσικῆς, καὶ τοιαύτη, ἔτι καὶ σήμερον, σώζεται εἰς τὰ στόματα τῶν γερόντων.

Ἡ ἔλλογος καλλιέργησις τῆς ζώσης ἑλληνικῆς γλώσσης καθιστᾷ τὴν παρ' ἡμῖν κοινὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Πῶς λοιπὸν οἱ ἕλληνες οὗτοι ἠδυνήθησαν ν' ἀντιστῶσιν κατὰ τοῦ Κορσικανικοῦ χειμάρρου ἐπὶ δύο αἰῶνας ;— Εἴδομεν ἤδη πῶς κατὰ τὴν θρησκείαν διέφερον τῶν Κορσικανῶν, ἂν καὶ κατ'οὐσίαν ἔγειναν ὅμοιοι διὰ τῆς μεταξὺ ἀποίκων Ἑλλήνων καὶ γενουηνσιακῆς Δημοκρατίας ἀνταλλαγείσης συνθήκης, τουτέστι Δυτικοὶ καὶ οἱ μέν, Δυτικοὶ καὶ οἱ δέ. Εἴδομεν ἐπίσης πῶς κατὰ τὴν γλῶσσαν, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα δὲν εἶχον οὐδεμίαν σχέσιν μεταξὺ αὐτῶν. Ὡσαύτως εἴδομεν πῶς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ 1830 οἱ Ἕλληνες οὗτοι εὑρίσκοντο εἰς ἀδιακόπους πολέμους καὶ ἔριδας μετὰ τῶν Κορσικανῶν. Ἕνεκα δὲ πάντων τούτων οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον μεγάλην συγκοινωνίαν μετὰ τῶν Κορσικανῶν καὶ μάλιστα δὲν συνῆπτον συνοικέσια μετ' αὐτῶν. Ἰδοὺ λοιπὸν οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο στοιχεῖον διετηρήθη ἀκμαῖον μέχρι τοῦ 1830, καὶ ψυχορραγοῦν μέχρι σήμερον.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης μέχρι σήμερον τί συνέβη ; Οἱ Ἱερεῖς τῶν Ἑλλήνων τούτων,ἐπιστρέφοντες ἐκ τῆς προπαγάνδας,τοὺς διδάσκουσι καὶ τοὺς πείθουσιν ὅτι δὲν εἶναι πλέον Ἀνατολικοὶ ὀρθόδοξοι, ἀλλὰ Δυτικοί. Ὡς ἐκ τούτου πολλὰ ἤθη καὶ ἔθιμα ἑλληνικὰ ἤρχισαν νὰ ἐξαφανίζωνται καὶ ν' ἀντικαθιστῶνται ὑπ' ἄλλων τοιούτων Κορσικανικῶν. Ἕνεκα δὲ τῆς καταπαύσεως τῶν ἐρίδων καὶ πολέμων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Κορσικανῶν, ἐπῆλθεν ἡ πλήρης συγκοινωνία καὶ ἡ συμφιλίωσις ἀναμεταξὺ αὐτῶν. Καὶ συνέπεια τούτου ὑπῆρξεν ἡ σύνδεσις συνοικεσίων μεταξὺ τῶν δύο τούτων στοιχείων. *Τὴν σήμερον δὲν ὑπάρχει οὐδεμία οἰκογένεια Ἑλληνικὴ ἐν Κορσικῇ, ἡ ὁποία νὰ μὴ ἔχῃ ἀναμεμιγμένον τὸ αἷμά της μετὰ τῶν Κορσικανῶν.*

Δι' ὅλους δὲ τοὺς λόγους τούτους ἤδη ἀπὸ τοῦ 1830 ἤρχισε τὸ μεγαλείτερον στοιχεῖον ν' ἀπορροφᾷ τὸ μικρότερον. Ἡ δὲ φυσιολογικὴ αὕτη ἐργασία προβαίνει ὁσημέραι γιγαντιαίοις βήμασιν.

Φυσιολογικῶς λοιπὸν ἡ ἀποικία αὕτη εἶναι καταδικασμένη νὰ χάσῃ τὴν ἑλληνικήν της ζωὴν καὶ τὴν ἑλληνικήν της γλῶσσαν, τοὐλάχιστον μετὰ δύο γενεάς, ἐὰν ἀνωτέρα τις δύναμις δὲν μεταβάλῃ τὴν φορὰν τῶν πραγμάτων.

Τοῦθ' ὅπερ δὲ λέγω περὶ τῶν ἐν Καρυαῖς Ἑλλήνων ἐφαρμόζεται ἀκριβῶς καὶ ἐπὶ τῆς ἐν Ἀφρικῇ ἀποικίας αὐτῶν.

Ὑπάρχει ἔμφυτον εἰς τὸν ἄνθρωπον αἴσθημα ἵνα, ὁσάκις βλέπει τὸν πλησίον του εἰς μέγαν κίνδυνον διατελοῦντα, σπεύδῃ εἰς βοήθειαν αὐτοῦ, πολλάκις δὲ καὶ χωρὶς νὰ εἶναι κατάλληλος ἢ ἱκανὸς πρὸς ἀνακούφισιν αὐτοῦ. Τοιοῦτο δέ τι συνέβη καὶ εἰς ἐμέ, μετά τινων μηνῶν διαμονὴν ἐν Καρυαῖς, ὅταν διέγνωσα καὶ ἐξηκρίβωσα τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διατρέχει *ἡ εἰσέτι ζῶσα ἑλληνικὴ αὕτη ἀρχαιότης*. Ὑπὸ ψυχολογικὴν δὲ ἔποψιν τὸ θέαμα, ὅπερ παρουσιάζουσι τὴν σήμερον οἱ κάτοικοι τῶν Καρυῶν Ἕλληνες, εἶναι ἄξιον μεγάλης περιεργείας καὶ μελέτης. Καθὼς δὲ ἰατρός τις, ἐνώπιον φθισιῶντος ἀσθενοῦς, ἀφοῦ πρότερον παρηκολούθησεν ὅλας τὰς φάσεις τῆς ἀσθενείας, ἐπὶ τέλους παρίσταται θεατὴς ἐν ἐπιγνώσει τοῦ ἐπικειμένου ὀλέθρου, ὡσαύτως καὶ ὁ ψυχολογῶν ἐν Καρυαῖς δύναται νὰ διαγνώσῃ καὶ παρακολουθήσῃ τὸν τρόπον καθ' ὃν ὁ λαὸς οὗτος ἀποθνήσκει ὑπὸ ἐθνολογικὴν ἔποψιν. Ἡ παροῦσα ἐποχὴ τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ γλώσσης τῶν Καρυῶν εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ ψυχορραγοῦντος. Εἰσέρχεταί τις, λόγου χάριν, ἐν τῷ μέσῳ οἰκογενείας τινὸς καὶ ἀμέσως παρατηρεῖ ὅτι οἱ γέροντες ὁμιλοῦν καθαρώτατα τὴν καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν προτιμοῦν ἐν τῇ ὁμιλίᾳ τῆς Κορσικανικῆς, καὶ εἶναι πλήρεις ἑλληνικῶν αἰσθημάτων. Τὰ τέκνα τούτων ὁμιλοῦν μὲν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀλλὰ βεβιασμένως, διὸ καὶ ἐν τῇ κοινῇ ὁμιλίᾳ προτιμοῦν ταύτης τὴν Κορσικανικήν. Τὰ τέκνα δὲ τῶν τελευταίων τούτων δὲν ἠξεύρουν ἄλλην ἑλληνικὴν φράσιν εἰμὴ τὴν *Καλησπέρα*, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται δι' ὅλας τὰς ὥρας τοῦ ἡμερονυκτίου. Ἡ ἑλληνικὴ ζωὴ καὶ γλῶσσα τῶν τέκνων τῆς τελευταίας ταύτης γενεᾶς ὁποία τις θὰ ἦναι ;.... Τοιαῦτα τινὰ βλέπων καὶ προβλέπων, κατελήφθην κἀγὼ ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀνακουφίσεως. Ἐπειδὴ δὲ ἔβλεπον ἤδη ὅτι τὸ σχολεῖον τὸ ὁποῖον ἵδρυσαν οἱ ΚΚ. Σ. Μεταξᾶς καὶ Χ. Ζωγράφος κατεπολεμεῖτο ἀνηλεῶς, δι' ὅσους λόγους εἰς τὸ ἑπόμενον ἄρθρον θὰ διαλάβω, ἐσκέφθην τὸν ἀκόλουθον τρόπον τῆς θεραπείας, τὸν ὁποῖον καὶ ἐξέθεσα ἐν ἐκτάσει τοῖς εἰρημένοις Κυρίοις.—Οἱ Κύριοι οὗτοι ἀπεφάσισαν νὰ δαπανήσουν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη 24500 φράγκα πρὸς διατήρησιν Ἕλληνος διδασκάλου ἐν Καρυαῖς. Ἐκ τῶν χρημάτων τούτων, ἐὰν μόνον αἱ 15000 φρ. ἐτίθεντο ἅπαξ διὰ παντὸς εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἔφερον ἐτήσιον τόκον 750 φράγκα. Εἶμαι δὲ βέβαιος ὅτι μία ὁποιαδήποτε Ἑλληνὶς τῶν Καρυῶν, ἀφοῦ πρότερον θὰ ἐξεπαιδεύετο ἔν τινι ἐκπαιδευτικῷ Καταστήματι τῶν Ἀθηνῶν, θὰ ἐθεώρει μετὰ ταῦτα μεγάλην εὐτυχίαν της τὸ νὰ λαμβάνῃ ἐτησίως τὸν μισθὸν τοῦτον καὶ νὰ διδάσκῃ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν τῇ πατρίδι της. Λέγω δὲ τοῦτο ἐν ἐπιγνώσει, διότι ἠξεύρω κάλλιστα ὅτι αἱ Γαλλίδες διδασκάλισσαι δευτέρας τάξεως, διδάσκουσαι ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας, δὲν λαμβάνουσιν ὡς μισθὸν εἰμὴ 900 περίπου φράγκα κατ' ἔτος.— Καί, τί μὲν ἀπεφάσισαν περὶ τούτου οἱ Κύριοι ἱδρυταὶ τοῦ ἐν Καρυαῖς Ἑλληνικοῦ σχολείου, ἀκριβῶς δὲν ἠξεύρω. Ὁπωσδήποτε ὅμως δὲν παύω τοῦ νὰ θεωρῶ τὸν τρόπον τοῦτον τῆς θεραπείας ὡς ἄξιον πολλῆς προσοχῆς. Διὸ καὶ διατελῶ πάντοτε πρόθυμος εἰς τὰς διαταγὰς παντὸς βουλομένου νὰ λάβῃ παρ' ἐμοῦ ἐκτενεστέρας πληροφορίας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.

(Ἕπεται τὸ τέλος).

Ν. Β. Φαρδυς

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΠΕΡΙ ΔΟΥΜΑ

Ἡ ἔπαυλις τοῦ Μόντε Χρίστου εἶχε καταστρέψει οἰκονομικῶς τὸν Ἀλέξανδρον Δουμᾶν, ὅστις εἰς οἰκοδομὴν αὐτῆς εἶχε δαπανήσει ἄπειρα ποσά. Διῆγεν ἐκεῖ βίον ἡγεμονικόν, διατηρῶν ὁλόκληρον σύνταγμα ὑπηρετῶν, οἵτινες ἔκλεπτον αὐτὸν ἀναισχύντως. Ἐπὶ τούτου διηγοῦνται τὸ ἑπόμενον ἀστεῖον γεγονός. Ὁ Δουμᾶς ἀναχωρήσας εἶχεν ἀφήσει τὴν κλεῖδα τῆς ἐπαύλεως εἰς μίαν τῶν φίλων του, τὴν κυρίαν Περσών. Μετ' οὐ πολὺ ἔλαβε παρ' αὐτῆς ἀπελπιστικὴν ἐπιστολὴν λέγουσαν· «Ἐν τῇ οἰνοθήκῃ δὲν ὑπάρχει πλέον συνήθης οἶνος διὰ τοὺς ὑπηρέτας. Τί νὰ δώσω εἰς αὐτοὺς νὰ πίνωσι; Δὲν ἔμεινε ἄλλο παρὰ καμπανίτης!.. » Ὁ Δουμᾶς ἀπήντησεν ἀμέσως· «Δότε τους καμπανίτην. Τοῦτο ἴσως θὰ τοὺς μεταβάλῃ.»

Εἶνε πάμπολλα τὰ περὶ τοῦ μυθικοῦ τούτου πύργου ἀνέκδοτα, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν καὶ τὸ ἀκόλουθον.

Πρωΐαν τινὰ ἀναγγέλλουσιν εἰς τὸν Δουμᾶν τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἰταλοῦ συγγραφέως Φλωρεντίνου, ὅστις μετὰ μεγίστης εὐκολίας ἔγραφε καὶ τὴν γαλλικὴν ὡς ἐπιφυλλιδογράφος τοῦ *Συνταγματικοῦ*. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ μυθιστοριογράφος ἐτελείονε τὸ πρόγευμά του μετὰ τοῦ υἱοῦ του, νεωτάτου ἔτι ὄντος. Ὁ ὑπηρέτης εἰσήγαγεν ἄνευ ἐθιμοτυπίας τὸν ἐπισκέπτην ἐν τῷ ἐστιατορίῳ. Μόλις ὁ ἐπιφυλλιδογράφος ἐκάθησε καὶ οἱ ὀφθαλμοί του προσηλώθησαν ἐπὶ παροψίδος ἐπιδορπίων ἐκ τῶν ἁπλουστέρων. Ἐν αὐτῇ ἦσαν μόνον δύο μικρὰ μαῦρα δαμάσκηνα ἡμίξηρα.

— Ἀγαπητέ μου Φλωρεντῖνε, ἀνέκραξε τότε ὁ Δουμᾶς, ἐπειδὴ παρατηρεῖς τὴν παροψίδα ταύτην, λάβε, παρακαλῶ, ἐλευθέρως ἓν τοὐλάχιστον ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ δαμάσκηνα καὶ φάγε το.

Καὶ μετὰ τινας στιγμὰς προσέθεσε μειδιῶν·

— Ἠξεύρεις ὅτι ἔφαγες πεντακοσίας χιλιάδας φράγκων ;

— Πῶς τοῦτο ; ἠρώτησεν ἔκπληκτος ὁ ἐπιφυλλιδογράφος.

— Ἁπλούστατα! Τὰ δύο αὐτὰ μικρὰ δαμάσκηνα, τὰ ὁποῖα εἴδες, εἶνε πᾶν ὅ,τι μοῦ ἔμεινεν ἐκ τοῦ κτήματος τοῦ Μόντε Χρίστου,καὶ αὐτὸ μοῦ ἐκόστισεν ἓν ἑκατομμύριον!

Σ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΣΟΥ

Käthi Barlay.

Ὅπως μέσ' 'ς τὲ μαῦρα, τρίσβαθα νερά,
Πῶχουν ἡ Νεράϊδες μαγικὰ παλάτια
Σέρνετ' ἡ βαρκοῦλα τοῦ φτωχοῦ ψαρᾶ....
Σύρθηκ' ἡ ζωή μου μέσ' 'ς τὰ δυό σου 'μάτια
Ὅπως μέσ' 'ς τὲ μαῦρα, τρίσβαθα νερά.

Ὅπως ἡ βαρκοῦλα τοῦ φτωχοῦ ψαρᾶ
Δέρνεται, ραγίζει, γίνεται κομμάτια
Μέσ' 'ς τὲ μαγεμμένα, τρίσβαθα νερά....
Χάθηκ' ἡ ζωή μου μέσ' 'ς τὰ δυό σου 'μάτια
Ὅπως ἡ βαρκοῦλα τοῦ φτωχοῦ ψαρᾶ.

Ἐν Δειψίᾳ.

Γεωργιος Δροσινης

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ἄριστον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὰ νεανικὰ αἰσθήματα καὶ αἱ πρεσβυτικαὶ σκέψεις.

—

Ἡ μάλιστα ἐπιβλαβὴς παραφροσύνη εἶνε ἡ ὁμοιάζουσα πρὸς τὴν σοφίαν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἡ μεγάλη Βρετανία παράγει κατ' ἔτος 156 ἑκατ. τόννων γαιανθράκων, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι 72, ἡ Γερμανία 53, ἡ Γαλλία 20 καὶ τὸ Βέλγιον 17. Περίεργος εἶνε ἡ κατ' ἄνθρωπον παραγωγὴ ἐν ταῖς διαφόροις χώραις. Αὕτη τείνει γενικῶς εἰς αὔξησιν, ἰδίως ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρετανίᾳ. Τῷ 1873 ἡ ἐτησία παραγωγὴ ἑνὸς ἀνθρακωρύχου Ἄγγλου ἦτο 235 τόννοι, τῷ 1878 ἦτο 356, τῷ 1880, 401, τῷ

1882, 396. Ἡ μέση ἐν Ἀγγλίᾳ παραγωγὴ τοῦ ἀνθρακωρύχου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἦσαν 395 τόννοι. Ἐν τῷ Βελγικῷ Ἀϊνὼ ἡ ἐτησία παραγωγὴ τοῦ ἀνθρακωρύχου εἶναι 144 τόννοι, ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ τὸ πολὺ 179 τόννοι. Τὰ ἡμερομίσθια διαφέρουσι πολὺ κατὰ τόπους. Εἷς ἀνθρακωρύχος κερδίζει καθ' ἑβδομάδα ἐν Ἀγγλίᾳ φρ. 34.95, ἐν Γερμανίᾳ, φρ. 21. 60, ἐν Βελγίῳ, φρ. 20. 25, ἐν Γαλλίᾳ φρ.18. 75. Δέον ὅμως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἀξία τοῦ ἀργύρου δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ πανταχοῦ.

Πρωτότυπος στατιστική. Ἐν τῇ Γερμανικῇ Βουλῇ ὑπάρχουσιν 78 ἰσχνοὶ καὶ 97 παχύσαρκοι. Οἱ ἄλλοι εἶνε μέτριοι κατὰ τὴν εὐσαρκίαν. 84 εἶναι ὑψηλοί· 41 μικρόσωμοι· οἱ δὲ ἄλλοι μέτριοι κατὰ τὸ ἀνάστημα· 142 ἔχουσι πλήρη τὴν κόμην των, οἱ ἄλλοι εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧσσον φαλακροί· 65 εἶνε γενειοφόροι, 52 ὅλως ἐξυρισμένοι· 73 φέρουσι μύστακα· 48 παραγναθίδας· 34 ἔχουσι τὴν γενειάδα ὁλόκληρον, καὶ 87 κεκομμένην στρατιωτικῶς· 79 φέρουσι δίοπτρα, 57 τὰ λεγόμενα Pince-nez καὶ 21 μονόελον. Ἐπὶ τέλους 338 καπνίζουσι καὶ 39 ὄχι. Ἡ στατιστικὴ αὕτη ἐγένετο ὑπό τινος τῶν μελῶν τῆς Γερμανικῆς Βουλῆς.

Πρό τινων ἡμερῶν κατά τινα ἀπόκεντρον συνοικίαν τῆς Μασσαλίας χωρικὸς προσῆλθεν εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ φόρου σταθμὸν ἔχων ἅμαξαν πλήρη λίθων, συρομένην ὑπὸ ἑνὸς ἡμιόνου καὶ ἑνὸς ὄνου. Ἐρωτήσαντος τοῦ σταθμάρχου ἂν ἔχῃ τι φορολογήσιμον, ὁ χωρικὸς ἀπήντησεν ἀρνητικῶς. Ἀλλ' οἱ τελωνειακοὶ φύλακες καὶ ἐν Γαλλίᾳ ὡς καὶ ἀλλαχοῦ δυσπιστοῦσι πάντοτε εἰς τὰς διαβεβαιώσεις τῶν χωρικῶν, διὸ ἀναζητήσεως γενομένης διὰ τῶν λίθων τῆς ἁμάξης, εὑρέθησαν τρεῖς μεγάλαι λάγηνοι πλήρεις οἰνοπνεύματος. Ὁ χωρικὸς ἰδὼν ὅτι ἀνεκαλύφθη ἐτράπη εἰς φυγὴν καταλιπὼν καὶ ἅμαξαν καὶ οἰνόπνευμα καὶ ζῷα. Καὶ παντοῦ μὲν ἀλλαχοῦ οἱ ὑπάλληλοι ἤθελον ἀρκεσθῆ εἰς τὴν λείαν ταύτην, ἱκανὴν πρὸς πληρωμὴν τοῦ φόρου καὶ τοῦ προστίμου, ἀλλ' οἱ φύλακες τῆς Μασσαλίας, λίαν ζηλωταὶ τοῦ καθήκοντος, ἀπεφάσισαν νὰ καταδιώξωσι τὸν φυγάδα. Εἷς τούτων λοιπὸν ἀποζευγνύει τὸν ὄνον, ἐξάγει αὐτὸν τοῦ ῥυμοῦ καὶ ἀφήσας ἐλεύθερον ἀκολουθεῖ αὐτὸν ἐν πλήρει τῆς ὑπηρεσίας στολῇ. Ἐν Μασσαλίᾳ ἦτο τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ μεγάλη ἀγορά, διὸ αἰφνίδιοι ἔδριθον ἀνθρώπων, οἵτινες ἔκπληκτοι βλέποντες τὸν τελωνοφύλακα ἀκολουθοῦντα ἕνα ὄνον καὶ βραδέως ἀμφοτέρους πορευομένους ἠκολούθουν καὶ αὐτοὶ ὄπισθεν ὅπως ἴδωσι τὸ ἀποβησόμενον. Ἡ ἀκολουθία ἐν τούτοις ἐμεγεθύνετο, οὕτω δὲ τὸ πλῆθος ὄπισθεν ἠριθμεῖτο κατὰ χιλιάδας. Ὁ ὄνος ἐν τούτοις διελθὼν τὴν πόλιν, εἰσῆλθεν εἰς τὰς ὁδοὺς ἑνὸς προαστείου, ἔστη αἴφνης πρὸ τῆς οἰκίας ἀριθ. 113 καὶ δι' ἑνὸς βροντώδους ὀγκηθμοῦ ἀνήγγειλε τὴν ἔλευσίν του. Πάραυτα ἤνοιξεν ἡ θύρα καὶ ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ αὐτῆς ἐφάνη ὁ χωρικὸς ὅπως ὑποδεχθῇ τὸ εὐφυὲς αὐτοῦ ζῷον, τότε δὲ συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ τελωνοφύλακος ὡδηγήθη εἰς τὴν ἀστυνομίαν.

Κατὰ ἀκριβεστάτας στατιστικὰς πληροφορίας τῶν γερμανικῶν ἐφημερίδων ἐν Monte Carlo ηὐτοκτόνησαν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Ἰανουαρίου μέχρι τέλους Μαρτίου πεντήκοντα ἄτομα ἕνεκα ἀπωλείας εἰς τὸ παιγνίδιον.

Ἡ τελευταία ὑπογραφὴ τοῦ ἀποθανόντος αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας κεχαραγμένη ἐπὶ μετάλλου φέρεται ὑπὸ πολλῶν κυριῶν ὡς καρφὶς ἐπὶ τοῦ στήθους ἢ τοῦ λαιμοῦ.

Φρικώδης μόδα ἤρξατο τελευταῖον διαδιδομένη ἐν Παρισίοις, ἣν μάτην ἀγωνίζονται οἱ ἰατροὶ νὰ καταστείλωσι, ἡ ψιμμυθίωσις τουτέστι τῶν μικρῶν παιδίων. Ἐν τοῖς δημοσίοις περιπάτοις ἁπαντᾷ τις νήπια τῶν ὁποίων τὰ βλέφαρα εἶνε βεβαμμένα ὑπὸ τῶν τετυφλωμένων καὶ τετυφωμένων μητέρων, ἢ αἱ παρειαὶ κατάλευκοι ἐκ πούδρας. Κοράσια ἡλικίας δέκα ἐτῶν φέρουσιν ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τὴν γνωστὴν μέλαιναν ταινίαν, δι' ἧς οὗτοι φαίνονται λάμποντες περισσότερον.

Ὁ κ. Εὐγένιος Δεβὼ ἀποφαίνεται τὰ ἑξῆς σχετικῶς πρὸς τὴν ἕνωσιν τῶν ἡμερολογίων, περὶ ἧς ἡ «Ἑστία» διέλαβέ τινα ἐν προηγουμένῳ φύλλῳ. Τὰ ἀνατολικὰ κράτη, λέγει, ὅσα ἤθελον ἀποφασίσει νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὸ γρηγοριανὸν σύστημα δὲν πρέπει νὰ μιμηθῶσι τὸ ῥιζικὸν μέτρον, ὅπερ ἐλήφθη ἐν τῇ Δύσει τὸν 13 αἰῶνα, ἀποκόπτοντα ἀμέσως δώδεκα ἡμέρας ἐκ τοῦ τρέχοντος ἔτους ἕνεκα τῶν συγχύσεων, ἃς ἤθελε συνεπάγῃ εἰς τὰς ἀστυκὰς καὶ ἐμπορικὰς σχέσεις τὸ μέτρον τοῦτο. Ἵνα ἐπαναχθῇ ἡ χρονολογικὴ ὁμοφωνία εἰς τὰ δύο ἡμίση τῆς Εὐρώπης, θὰ ἐπήρκει τὰ ἀνατολικὰ κράτη νὰ ἀποφασίσωσι ὁριστικῶς νὰ παραλείπωσιν ἑκάστην 29ην Φεβρουαρίου ἐπὶ ἡμισυν αἰῶνα. Ἀπὸ τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1893 ἡ διαφορὰ θὰ περιωρίζετο εἰς 11 ἡμέρας καὶ ἡ ἕνωσις ἐντελὴς ἤθελεν ἐπιτευχθῇ τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου 1941.

— Μαμᾶ, ὁ Γιάγκος δὲν μ' ἀφίνει καθόλου τόπο 'στὸ κρεββάτι νὰ κοιμηθῶ.

— Γιατί, δὲν τοῦ φθάνει τὸ μισό;

— Θέλει νὰ κοιμηθῇ αὐτὸς 'ς τὴ μέση κ' ἐγὼ 'ς τῆς δυὸ ἄκραις.

— Μπαμπᾶ, πονεῖ κανένας ἅμα εἶνε ἀράπης;

— Γιατὶ 'ρωτᾷς:

— Γιατὶ ἐχθὲς ποῦ ἔπεσα, ἐχτύπησα τὸ γόνατό μου κ' ἔγινε μαῦρο, μαῦρο καὶ μ' ἐπονοῦσε, γι' αὐτὸ ῥωτάω, ἂν πονῇ κανένας πολὺ ἅμα εἶνε ὅλο μαῦρος 'σὰν τὸν Χρῆστο τὸν Ἀράπη.

Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν καταστημάτων ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ. 1888 —1312